

ÁL-SHAKEspearei DRÁMÁK

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV

I.

III. EDVÁRD KIRÁLY

SZINMŰ ÖT FELVONÁSBAN

1596

FORDÍTOTTA

VÉRTESY JENŐ

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1914

Ára 2 korona.

ÁL-SHAKESPEAREI DRÁMÁK

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV

I.

III. EDVÁRD KIRÁLY

SZINMŰ ÖT FELVONÁSBAN

1596

FORDÍTOTTA

VÉRTESY JENŐ

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1914

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

BEVEZETÉS.

Az ú. n. ál-shakespearei drámák közül e munka jelenik meg először magyar fordításban, amennyiben ál-shakespearei drámáknak azokat nevezzük, melyek a nagy költő munkáinak első folio-kiadásából hiányzanak és melyeket a kritikusok nagyobb része azért nem ismert el Shakespeare műveinek. Mert egy-két kétes darab az általánosan elismert harminczhét Shakespeare-darab között is van, melyek a Kisfaludy-Társaság Shakespeare-kiadásában megjelentek s ezek egyike, *Perikles*, a kritika mai álláspontja szerint nyugodtan az ál-shakespearei drámák közé volna utasítható.

Ezek a kétes drámák (*Perikles*-en kívül) szám szerint vagy tizenöten vannak s a tudomány mai álláspontja e kérdésben még nagyon ingadozó. A vele foglalkozó tudósok közül csak kevesen vannak, kik valamennyit elvetik s még kevesebben, kik valamennyit Shakespeare művének tulajdonítják ; legtöbben a közélet követik, amennyiben e színművek némelyikét egészben vagy részben Shakespeare tulajdonául ismerik el. Sőt még ezeken kívül is van öt dráma, amelyet megpróbáltak Shakespeare művei közé írni, de ezek részben az ő darabjainak elrontott utánzatai, részben igazán semmi közük sincs a drámaírók fejedelmével

A történelmi bizonyítékok egyetlen darabnál se annyira erősek, hogy kételkedés nélkül lehetne ezt

vagy amaszt Shakespeare munkái közé fölvenni. Kétségtelen, hogy a kiadóknak érdekükben állt Shakespeare nevével csapni reklámot. Az æsthetikai bizonyítékok pedig soh'sem döntők. Ugyanazon író nagyon különböző értékű és különböző stílusú munkákat képes írni fejlődése, életviszonyai, sőt hangulatai különböző korszakában. Viszont egyik író utánozza és sikerülten ellesi a másik irányát és Shakespeare nem magányos író, hanem egy virágzó drámai irodalomnak legnagyobb képviselője, mely drámai irodalmat egyazon kor stílusa jellemzi, ha nem is hasonlítanak egymáshoz annyira, mint Taine angol irodalomtörténetében olvasható. De anélkül, hogy a subjektív bizonyítékoknak a kelleténél nagyobb jelentőséget tulajdonítanánk, kiemeljük, hogy mindezen darabok közül egyetlen egy sem áll oly közel a Shakespeare szelleméhez, mint a *III. Edvárd*. Ebben a magyarázók majdnem mind megegyeznek.

E drámát 1596-ban adta ki először Cuthbert Bury e címmel *The Reigne of Edward the Third* (London). Ezután még négy kiadása jelent meg 1599., 1609., 1617. és 1625-ből, az előbbivel együtt mind névtelenül, bár a sok kiadás a darab népszerűségére mutat. Edward Capell volt az első, aki 1760-iki kiadásában Shakespearet nevezte meg szerzőül, de érveit jóformán csak a darab irodalmi becsére alapította.

Capell véleményéhez sokan csatlakoztak, a többi között Tieck, Collier, Hopkinson, Vincke, Moltke, Teetgen, míg ellenben Ulrici, Delius, Symonds és Neubner az ellenkező vélemény mellett kardoskodtak. Középen állanak Tennyson, Word és Fleay, akik szerint a két első felvonás a Shakespeare munkája, míg a többi három nem az ő tollából került ki. A külső bizonyítékok ma még nincsenek meg kellő számmal, a belsők meg — láttuk — három táborra osztják a kri-

tikusokat. A külső bizonyítékok közt említik azt is, hogy e színmű Shakespeare királydrámáit egészíti ki, időrendben *János király* és *II. Richárd király* közé esvén. De a sorozat így se teljes.

A dráma tárgya III. Edvárd angol király diadalmas hadjárata a francziák ellen és szerelme a szép Salisbury grófné iránt. E két cselekvény azonban nem kapcsolódik kellőképen egybe, a szerelmi epizód a II. felvonás végével be van fejezve és csak lazán fűzi egybe a két részt az a gondolat, hogy csak az méltó országokon uralkodni, aki megtanult önmagán is uralkodni. A Salisbury-epizódnak csak mondai alapja van, a többiben híven követi az író a történelmet, csak összevonja s nagy vonásokban jeleníti meg, ahogy a Shakespeare többi királydrámáiban is látjuk. A dráma cselekvénye a történelem szerint 1338-tól 1356-ig terjed. Ez idő alatt a francia trón uralkodót cserél: VI. Fülöp halála után Jó János következett a királyi széken, de az egység kedvéért a drámában mindelejétől János a király. A mondai részben Bandello novelláskötete, a történelmi részben Holinshed krónikája volt a forrás. A források közt említik Froissart krónikáját is, de ez nem valószínű, mert Froissart nyomán némely részt — főleg Calais ostromát — drámaiban színeztet volna ki a költő.

Ám ha a szerző kivoltát bizonyítgatva sikamlós mezőre tévedünk is, azon véleményen vagyunk, hogy a dráma nem méltatlan a legnagyobb költőhöz sem. A szerelmi epizód tele étellel, szenvedélylyel és gyöngédséggel, a Shakespeare legragyogóbb lapjaira emlékeztet. Ha a csatajelenetekben esik is a darab, ott sem hiányzik a shakespearei színezés s a körülzárt walesi herceg végső elszántsága a maga komor philosophiájával az emberi lélek legmélyébe világít belé.

Végül figyelmeztetjük az érdeklődőt az ál-shakespearei drámák magyar irodalmára, mely csak a legutóbbi évek terméke : *Heinrich Gusztáv* : Az ál-shakespearei drámák. Egyetemes Phil. Közlöny 1910. és külön 59 lap. *Bodrogi Lajos* : Tizenkét ál-shakespeareinek mondott színmű. Magyar Shakespeare-Tár V. k. Egyes drámákkal foglalkoznak : *Vértesy Jenő* : Shakespeare egy kétes drámája (III. Edvárd). Uránia 1908. *Bodrogi Lajos* : Az ál-shakespearei Lokrine és a hűnmagyar hagyomány. Magyar Shakespeare-Tár II. k.

Budapest, 1913 november 1.

Vértesy Jenő.

III. EDVÁRD KIRÁLY

SZÍNМŰ ÖT FELVONÁSBAN

SZEMÉLYEK.

III. Edvárd, Anglia királya.
Edvárd walesi herceg, fia.
Warwick gróf.
Derby gróf.
Salisbury gróf.
Lord Audley.
Lord Percy.
Lodowick, Edvárd meghittje.
Sir William Mountague.
Sir John Copland.
Két esquire és négy hirdető, angolok.
Róbert, Artois grófja.
Montfort gróf.
Gobin de Grey.
János, Franciaország királya.
Károly és Fülöp, fiai.
Lothringen hercege.
Villiers, francia úr.
Csehország királya } János király szövetségesei.
Lengyel kapitány }
Hat calaisi polgár.
Francia kapitány s néhány szegény calaisi lakos.
Másik kapitány. Hajós.
Három francia hírmondó.
Dávid, Scotia királya.
Douglas gróf és két hírmondó, skótok.
Philippa királyné, Edvárd király felesége.
Salisbury grófné.
Francia asszony és két gyermek.

Urak és más kíséret, hírmondók, tisztek, katonák stb.

Szín: fölváltva Anglia, Flandria és Franciaország.

ELSŐ FELVONÁS.

ELSŐ SZIN.

London, Fogadóterem a palotában.
Harsonák. Edvárd király kíséretével, a walesi herczeg, Warwick,
Derby, Audley, Artois és mások jönnek.

EDVÁRD.

Artoisi Róbert, hát téged is
Száműzött Frankhon, tulajdon hazád :
De nálunk is lesz hűbértokod,
Mivel mi Richmond grófjává teszünk.
No most meséld családfánkat tovább :
Ki is következett hát Szép Fülöpre ?

ARTOIS.

Három fia : sorban egymás után
Következtek az apjuk trónusán,
De mindhárom meghalt gyermektelen'.

EDVÁRD.

S az én anyám húguk volt ő nekik ?

ARTOIS.

Úgy van, királyom, mert Fülöp királynak
Csak egy leánya, Izabella volt,
Kit oltárhoz felséged atyja vitt
S kinek illatos lilium öléből

Felséged sarjadt, Európánk virága
 És frank hazánk jogos örököse.
 De pártos lelkek rossz szándéka dűl
 S hogy Szép Fülöpnek törzse el-kiszáradt,
 Felséged anyjának jogába vágnak
 A frankok s bár ő volna legközelbb,
 Valois Jánost kiáltják királylyá.
 És hogy a frank föld — azt vetik okúl —
 Királyi hercegekkel van tele
 S parancsolót uralni nem szokott,
 Ki nem a férfi-ágból sarjadott.
 Ellenkezésük' erre építik,
 Hogy magasságodat ebből kitudják.
 De meglátják, igényüket csalásból
 Kovácsolták s futó homokra rakták.
 Talán fonák csúfságnak tetszik is,
 Hogy ezt föltárom, franczia magam ;
 De én az Úristent hívom tanúnak,
 Nem gyűlölet vezet, se sérelem,
 Csak hazaszeretet meg a jogérzés,
 Mi e szókig tüzelte nyelvemet.
 Felséged született védelmezőnk,
 Valois János csak oldal-rokon.
 Alattvaló hódoljon az urának.
 S tisztét jobban hogy töltse be, mikéntha
 Behelyezi a zsarnok gögje ellen
 Az országának jogos pásztorát ?

EDVÁRD.

Tanácsod, Artois, mint friss eső
 Sudárba hajtja méltóságomat.
 Szavad tűzárja bátorságomat
 Új lángra szítja, mely már-már kihalt
 Feledségemnek hamuja alatt,

De most megint aranyos szárnyra kél
S megóvja Izabella jogait
S vassal görbitem meg kevély nyakuk',
Kik frank király-voltom ellen kapálnak.

(A szín mögött barsona szól.)

Követ jön? Láss utána, Audley lord.

(Audley kimegy és visszatér.)

AUDLEY.

Megérkezett Lothringen hercege
S felségeddel kívánna szólni.

EDVÁRD.

Vezessétek be, lordok, hogy fogadjuk.

(A lordok kimennek, a király trónusába ül.)

A lordok visszatérnek a lothringeni herczeggel és kíséretével.

Lothringen hercege, mi jóba' jársz?

LOTHRINGEN.

Dicső uram, János, frankok királya,
Köszöntet, Edvárd és rendelteti,
Mivelhogy tisztelet-ajándokából
Guyenne herczegség te kezedre bír,
Tedd érte a köteles hódolást.
Ezért vagyok figyelmeztetni rá:
Hogy negyven nap alatt Frankhonba' légy
S ott ősi és bevett szokás szerint
Esküdj föl a király hűbéresének;
Másképp jogod elvesz e tartományra
És birtokába ő maga veszi.

EDVÁRD.

No lám, hogy rám mosolyg az alkalom!
Imént határoztuk: Frankhonba mék

S már hívnak is, sőt fenyegetnek is,
 Jőjtek, mert büntetésnek terhe vár —
 Bolondság volna nemet mondani!
 Lothringen, vidd uradnak ezt a választ:
 Meglátogatom én, ha úgy kívánja,
 Hanem hogy? nem bókolni szolgakép',
 Hanem mint győző, őt hajlítani meg.
 Rossz cseljátéka napvilágra jött,
 Álorczáját letépte az igazság,
 A melylyel hetykeségét leplezé.
 Még hűbéresküre mer hívni engem?
 Bitorlott koronája az enyém
 S hová lábát teszi, térdeljen ott.
 Nem ez a pötty herczegség kell nekem,
 De széltében-hosszában mind az ország
 S ha vakmerőn átadni késkedik,
 Kiszakgatom kölcsönzött tollait
 S úgy űzöm a vadonba megkopasztva.

LOTHRINGEN.

Úgy, Edvárd, minden lordjaid előtt, itt
 A hadüzenetet arczodba vágom.

HERCZEG.

Hadizenetet, frank? Mi visszavágjuk
 Urad torkába s gégéjébe azt.
 És — ha megenged szólnom a király,
 Kegyes atyám s imitten ez urak —
 Követséged' csak játékszamba vészem
 S tunya herének azt, ki ide küldött,
 Ki orvúl fölszállt a sas fészkebe.
 De majd olyan vihart hozok reája,
 Hogy másokat is intsen elbukása!

WARWICK.

Mondd meg, oroszlánybőrét dobja el;
Ha az orosz lány nyílt mezőn találja,
Dölyféért száz darabra tépi szét.

ARTOIS.

Ő kegyelmének a legjobb tanácsom:
Addig hódoljon, míg nem kényszerítik.
Önkéntes balsorsnak kisebb a gúnyja,
Mintha a gáncscsal szembeszáll, vadúlva.

LOTHRINGEN.

Elfajzott pártos, kigyó a hazán,
Mely gyermekséged gyámolója volt,
(*kardot ránt*)
Mi részed van ez összeesküvésben?

EDVÁRD.

Lothringen, nézd, mi éles ez aczél:
(*kardot ránt*)
De itt keblemben lángos vágy tüzel,
Szúrósabb, élesebb, mint ez a penge;
Csalogány-dal is úgy kinozzon engem
Mindannyiszor, mikor pihenni térek,
A míg zászlóm Frankhonban nincs fölütve.
Ez volt utolsó szóm, ezt vidd te el.

LOTHRINGEN.

Nem ez, nem az angol pártoskodás,
Ez áruló mérges látása fáj,
Leghívebb helyett a leghitlenebbé.
(*A lothringeni herceg és kísérete el.*)

EDVÁRD.

Urak, az árral vígan kél hajónk!
Jutalma vár, megkezdődött a harc,
Hanem a vége még jómessze van.

Sir William Mountague jön.

Mi hírrel jössz, Sir William Mountague?
Hogy áll a skótokkal a frigykötés?

MOUNTAGUE.

Széttépve, eltaposva, jó uram.
Alig hallotta a hitlen király,
Hogy felséged hadsergét visszahívta,
Azonnal, elfeledve esküjét,
Végvárainkra tört rá a bitor:
Berwick oda, Newcastle romban áll
S Roxborough várát fogta most
Ostrom alá, a hol Salisbury grófné
Bezárva már nem képes ellenállni.

EDVÁRD.

Az a te lányod, Warwick gróf, úgy-é?
Ura Bretagneban szolgált oly soká,
Hogy gróf Montfort-t helyezze vissza, nemde?

WARWICK.

Úgy van királyom.

EDVÁRD.

Nyomorúlt Dávid, hát már mást se tudsz,
Csak gyöngé nőt szorítani fegyvereddel?
Riasztó kürtöd' elhallgattatom!
No most, Audley, első tiszted legyen
Frank hadra sereget toborzani.

Te, Ned fiam, jól nézd át a hadat :
Csak a javát szedd ki minden megyéből,
Katonákat friss jókedvvel tele,
A kik a szégyentől félnek csupán.
Vigyázz, fiam, mert vészes háborúra
És magabíró nemzettel kelünk.
Te Derby, pedig követségbe mégy
Ipánk, Hainault grófjának udvarába ;
Elmondod, hogy mire vállalkozunk,
Meggéred, hogy utána lásson ő is
Szövetséges társinknak Flandriában
S nevünkben a német császárnak is.
Magam, a míg mindezt elvégezitek,
Kéznél fekvő hadammal rajt' ütök
Újfent a skóton és megúzóom őket.
Erély, urak ! négy sarkán a világnak
Hadat indítunk — te meg, Ned fiam,
Kezdj elfeledni könyvet, tudományt
S a vért súlyához edzd meg válladat.

HERCZEG.

Ifjú kedvemnek oly vígan rivall
A háború kelő harsány zaja,
Mint új király koronázásakor
A nép üdvözlő tomboló z sivajja,
Midőn minden nyelv «üdv Caesar»-t kiált.
A becsületnek iskolája vár ;
Harczban dicső halál a pályabér
Vagy ellenség vérén szerzett babér.
Hát el ! ki erre, ki meg arra mégyen,
Nyomós dologban várni, késni szégyen.

(Mind el.)

MASODIK SZIN.

Roxborough. A várkastély előtt.

Salisbury grófné jön némi kísérettel fönt a várfalon.

GRÓFNÉ.

Óh jaj, hányszor nézem ki a szemem',
 Hiában várva a király segélyét!
 Mountague bátyám, télek, te képtelen vagy
 A királyt feltüzelni tűzbeszéddel,
 Futvást siessen engem menteni.
 Nem mondtad el neki, mi fájdalom,
 Minő gyalázat skót foglyául esni:
 Eltűrni durva udvarlásukat
 Vagy barbár kényszerük gyalázatát.
 Nem mondtad el, ha itten győz az ellen,
 Hogy gúnyolnak majd minket északon
 S nyers, bárdolatlan utczadalba' hogy
 Gajdolják vesztünk' és győzelmüket
 Rideg, hideg, ködös egük alatt.

*Dávid király jön kísérettel, Douglas-szel, a lothringeni herczeggel
 és másokkal.*

El kell vonulnom, esküdt ellenem
 A sáncz felé jön, elrejtőzködöm
 S kihallgatom dicsekvő fecsegésük'.
(Egy fülkébe vonul.)

DÁVID.

Ajánljon testvérünknek, herczeg úr,
 A frank királynak úgy, mint jó keresztényt.
 Tisztelem őt s szívéből kedvelem.
 Mi követségét nézi, visszatérhet
 És mondja, angollal nem tárgyalunk,
 Nem békülünk, nem kell fegyverszünet,

Hanem megbüntettem végváraik',
 Yorkig tűzzel-vassal fölégetem.
 Bátor lovas-népünknek nincs szünet,
 Nem ér reá a rozsdá, hogy kirágja
 Az éles sarkantyút és zabolát,
 Le sem teszik sodros vas ingüket,
 Nem is támaszthatják a vár falához
 Békésen skót kőrisnyelű dzsidáik',
 Le sem oldhatják gombos barna bőr
 Övükről kardjuk', míg azt nem kiáltja
 Kegyelmetek királya : «Kegyelem nekik !»
 Jó útát ! mondja meg, hogy itt hagyott
 E vár előtt ; míg hazaér kegyelmed,
 Azt is mondhatja, a kezünkbe' van.

LOTHRINGEN.

Búcsút veszek s uramnak megviszem
 Felséged kellemes üzenetét.
 (El.)

DÁVID.

Nos, Douglas, lássunk a dolgunkhoz ismét :
 Biztos zsákmányunkat osztályra vetni.

DOUGLAS.

Uram, nekem a hölgy kell, semmi más.

DÁVID.

Módjával, jó úr, én választok előbb :
 Magam vettem rá előbb szemet.

DOUGLAS.

Akkor, uram, az ékszerét szeretném.

DÁVID.

Az az övé, elválhatatlan attól,
Kié a hölgy, azé az ékszer is.

Hirmondó jön sietve.

HÍRMONDÓ.

Királyom, hogy zsákmányra vágatánk
A dombra föl, hát látni csak, ahol jó
Hadi menetben egy nagy hadsereg.
A nap, hogy a fegyverre tűz, merő ércz
Mezőt mutat, ahol közelg felénk
Egy lándzsa-erdő. Felség, szánja el magát.
Alig négy órás kényelmes menetben
Végső csapatjuk is elér ide.

DÁVID.

Haj, rajta, haj! ez az angol király.

DOUGLAS.

Hé, Jim fiam, nyergeld bogár lovam'!

DÁVID.

Harcot kívánsz, Douglas? gyöngék vagyunk rá.

DOUGLAS.

Tudom, királyom, ép' azért futunk.

GRÓFNÉ.

(Elölép rejtékéből.)

No, skót urak, maradtok áldomásra?

DÁVID.

Kicsúfol, Douglas, ezt nem bírom el.

GRÓFNÉ.

Nos, jó urak, kié lesz hát a hölgy,
Kié az ékszer? Úgy vélném bizonyra,
Nem mentek, míg a zsákmány nincs fölosztva.

DÁVID.

Hallá a hírmondót s a mi beszédünk'
S biztonságban lévén, csúfol ki minket.

Másik hírmondó jön.

HÍRMONDÓ.

Fegyverre, jó uram! Rajtunk ütöttek!

GRÓFNÉ.

Utána a frank követnek, királyom
És mondja meg, hogy Yorkig nem merészel,
Kimenti, hogy megsántult a lovacska.

DÁVID.

Ezt is hallotta. Elviselhetetlen!
Isten velünk, hölgy. Bár tágitok én is —

(Riadó. A skótok el.)

GRÓFNÉ.

Nem félelemből — odább állunk mégis.
Köszöntelek házunkban, jó szerencse!
A szemtelen, szájas, hetvenkedő skót,
Ki itt a sáncz előtt esküdt, hahogy
Nem tágit az ország egész hadának,
Hanyatt-homlok most úgy futásra lódult,
Mintha észak szelével versenyezne
A fegyver szónak pusztá hallatára.

Mountague és mások jönnek.

Oh nyár-napom! Ott jó atyámfia.

MOUNTAGUE.

Hogy-mint, húgom? Ej, nem vagyunk mi skótok.
Mért zár kaput barátai előtt?

GRÓFNÉ.

Szives Istenhoztát mondok, rokon,
Megjöttöd elkergette ellenim!

MOUNTAGUE.

Maga személyében jön a király is,
Jöjj, kedves húgom, hogy hódolj neki.

GRÓFNÉ.

Ő felségét hogy is fogadjam én
Tisztemhez hűn, méltóságáho' méltón?

*(Leszáll fölülről.)**Harsonák. Edvárd király, Warwick, Artois és mások jönnek.*

EDVÁRD.

No hát megugrottak a csalfa rókák,
A mielőtt sarkukra léptünk volna?

WARWICK.

Igen, nagyuram, ám egy víg, tüzes,
Merész ebfalka a sarkukba' jár.

A grófné visszatér kíséretével.

EDVÁRD.

Úgy-é, Warwick, ez itt grófasszonyunk?

WARWICK.

Ő, uram, ám a zsarnok félelem,
Szépségét, mint zord szél május virágát,
Megtépte, elhervasztá, összerontá.

EDVÁRD.

Hát még szebb volt, Warwick, mint a milyen ?

WARWICK.

Kegyes uram, nem szép ő semmikép',
De a hogy itt van, foltot ejt magán,
Ha úgy nézem, hogy azelőtt milyen volt.

EDVÁRD.

Minő csodás varázs égett szemében,
Ha még sugárzóbb volt, mint e sugár,
Ha elfordítja romlásában is
Uralkodói dolgoktól szemem',
Hogy őt akarja csak mindig csudálni ?

GRÓFNÉ.

Hódolva térdelek mélyebb' a földnél
S térdemnél mélyebben hódol szívem,
Hogy fölségednek készségem' mutassa
Sok millió köszönettel kísérve
Kegyes királyi megjelenteért,
Kapum elől mely elhajtá a harcot.

EDVÁRD.

Kelj föl, lady. Békét hoztam neked
S a békéért harczot kaptam cserébe.

GRÓFNÉ.

Nem úgy, királyom ; elfutott a skót,
Hazafelé nyargaltak lóhalálban.

EDVÁRD.

Hogy ne epedjek itt el csúfosan,
Inkább a skót után — Jer, Artois.

GRÓFNÉ.

Csak egy kicsiny időt, kegyes királyom.
Tisztelje meg mi hajlékunk' királyi
Hadával. Az uram csatába' jár,
Ha ezt meghallja, örömébe' győz.
Óh nagyuram, ne fukarkodjon ezzel,
Szerény kapunk előtt, felség, ne menj el!

EDVÁRD.

Grófné, bocsánat, hogy be még se térek,
Árulásról álmodtam múlt nap — félek.

GRÓFNÉ.

Rút árulás nem ül meg e helyen!

EDVÁRD.

(Magában.)

Két szeme esküdt össze ellenem :
Mérget onnan szívembe béereszti,
Ész meg nem véd, mesterség nem hegeszti.
Nem csak a nap, a mely fényt olt a fénynyel,
Kábítva a halandónak szemét el ;
E csillag-szempár is, ha rám tekint,
Szemem' vakítja a nap fényekint.
Bámész kívánság ! bámúlj szabadon,
Érd azzal be, legyél úr magadon !

(Fenn.)

Hej, Warwik, Artois, indulni, lóra !

GRÓFNÉ.

Hogy állna meg uram, minő szép szóra?

EDVÁRD.

(Magában.)

Kell is szép szó, mikor beszél a szebb szem,
Minden szónoklatnál beszédesebben!

GRÓFNÉ.

Ne tégy úgy, mint az áprilisi nap,
Végigczirógat s ismét messze hagy;
Ne boldogítsd itt kívül sánczamat,
Hanem benn vendéglátó házamat.
E ház, mint a parasztleány, olyan,
Nyers mezze, faragatlan módja van,
Semmit sem ígér, de nézz csak bele,
Szívbeli jóság kincsével tele;
Vagy a hol arany-erek rejlenek,
A természet nem tesz rá szőnyeget,
Szárászpusztán, kietlenül mered;
S hol pázsittal fölül a föld pompázik,
Bódítón illatoz, tarkán virágzik,
Áss csak mélyebbre le s ihol a pást
Csak iszapot takart, csak rothadást.
S hogy e hosszú hasonlat érne véget:
Otromba sánczaimról ne ítélj meg,
Minő belül; ez itt a takaró,
Értékest védni rossz időbe' jó.
Most szólj magadhoz nálam szívesebben,
Kérd, hogy velem időzzön egy kicsit benn.

EDVÁRD.

(Magában.)

Olyan okos, mint szép. Kéjvágy, ne törj ki,
A szépség ajtaját okosság őrzi.

(Fenn.)

Grófné, bár sürgős ügy szólít tovább,
Hadd várjon rám, mint én várok terád.
Jerünk, urak, itt lesz az éji szállás.

(Mind el.)

MÁSODIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

Roxborough. A várkert.
Lodowick jön.

LODOWICK.

Most láthatom, mint vész szeme szemébe,
Füle csak édes nyelve hangját issza
S a szenvedély, akár a kósza felhő,
Mely fogy s dagad a szél fuvallatával,
Földúlt orcáján színét váltja egyre.
Ha a hölgy elpirúl, urunk elsápad,
Mintha forró vérét orczáiból
Amoda hajtaná át a varázslat ;
S viszont ha az sápad a tisztelettől,
Az ő arczán gyúl ékes skárlát-pírja ;
De ám a hölgy keleti bíborához
Korálhoz téglá, élethez halál.
Miért cserélik így tekintetük?
Ha a hölgy elpirúl : illő szemérem,
Félénkké válik, mert itt a király ;
Ha urunk elpirúl : illetlen szégyen,
A szem rossz fátyola, mert ő király.
Ha a hölgy sápad, asszony-félelem,
Maga személyiben itt a király ;
Ha urunk sápad, bűnös félelem,

Gonosz kívánság, mert ő nagy király.
 Jó éjt, skót harczok ! attól tartok én,
 Anglia szívet ostromolni mén.
 Jön ő felsége, egyedül bolyong.

Edvárd király jön.

EDVÁRD.

Mióta itt vagyok, sokkalta szebb,
 Ezüstösebben cseng minden szava,
 Jókedve áradóbb. Mi bájosan
 Meséli Dávidot és skótjait !
 Így szólt ő — mondja és rákezdi nyersen,
 Skótos hangsúlylyal és skótos modorban ;
 Ha ugyan egy skót ily szépen beszélhet.
 Így szólt rá — és elmondja válaszát ;
 Ki szólhat úgy, mint ő ? csak ő maga
 Szólt úgy a sánczról, mint ég angyala,
 Édes daczával barbár ellenekhez.
 Ha békéről szól, a harczot magát
 Börtönbe küldi nyelve ; hogyha harczról,
 Római sírjából Cæsar kikél,
 Hogy megszépítve hallja ajkiról.
 Az ész mind balgaság, csak nyelve nem,
 A szépség mind csúfság, csak arcza nem.
 Nincsen forró nyár, csak tüzes szeme,
 Nincsen jeges tél, csak hideg szava.
 A skótot sem szidom, hogy ostromolta,
 Hisz' országunk egyetlen kincse ő ;
 Pulyáknak tartom ám, hogy megfutottak,
 Mikor ily szépség tartóztatta őket.
 Te vagy az, Lodowick ? tintát, papírt hozz.

LODOWICK.

Tüstént, uram király.

EDVÁRD.

És kérdd a lordokat, sakkozzanak még,
Hogy egyedül sétálva gondolkozzunk.

LODOWICK.

Nagyuram, úgy teszek.
(El.)

EDVÁRD.

Ez a fiú a versírásba' jártas,
Vidám és rábeszélő lelke van,
A szenvedélyemet közlöm vele.
Majd áttetsző fátyolba' festi le,
Hadd lássa a szépség nagyasszonya,
Csakis miatta lettem így oda.

Lodowick visszatér.

Készen van-é tentád, pennád, papírod?

LODOWICK.

Igen, király uram.

EDVÁRD.

Úgy jöszte, ülj le a lugasba hozzám,
Ez lesz tanácstermünk, belső szobánk ;
Ha gondunk zöldel, zöld legyen a kamra,
Hová lerázzuk gondunk terheit.
No, Lodowick, aranyos Múzsát idézz föl,
Bübájos tollat adjon a kezedbe :
Ha sóhajt irsz, sóhajtson, a mit irsz,
Ha búról szólsz, hát jajgattasd a szót,
Ha könnyről irsz, öltöztess ez ígét
Kívül-belülről oly édes keservbe,
Hogy harmatot csalj a tatár szemébe

S indítsd meg a skythának köszívét ;
 Mert ily hatalmas a poéta tolla.
 Költő vagy, rajta, használd a hatalmad'
 S urad barátsága dússá teend.
 Ha zengő hárfa édes hangjai
 Fülelni készitik a pokol fülét,
 Mi könnyen fogja a költő szava
 A szelid embert elvarázslani !

LODOWICK.

S ki az, kinek írnom kell, nagyuram ?

EDVÁRD.

A szép szégyenkezik előtte s a
 Bölcs balga lesz; a teste foglalatja
 Minden szépségnek a kerek világon.
 Kezdd úgy: Te üdvösségnél üdvösebb,
 A szépre mondj jobb szót, miként a szép,
 Minden dicséret, mellyel cziczomázod,
 Haladja a dicséretet felül.
 Ne félj, hogy hizelgők tartanak,
 Mert voln' tizszer nagyobb dicséreted,
 A kit dicsérsz, minden dicséretet
 Tizszerte tizszeresen múl felül.
 No rajta ! addig én elmélkedem.
 Ne hagyd ki azt se, hogy szépsége szívem'
 Beteggé tette és búval rakott meg
 S szilaj vágyat vetett belém.

LODOWICK.

Asszonynak írok ?

EDVÁRD.

Hogy győzött voln' szépség máskép le engem?

Virág-ének csakis hölgyet köszönt.
Azért hívlak tán, hogy lovat magasztalj?

LODOWICK.

Minő rangban, mi méltóságba' van?
Azt is tudnom kell még, uram király.

EDVÁRD.

Oly rangba' van, hogy trónusa vagyon
S az én rangom trónjának zsámolya.
Méltóságát találj el tenmagad,
Hahogy a hatalmához méred azt.
Most íj, én meg magamban majd betüzöm :
Szava zene vagy csalogány dala —
Zene, eh mit ! minden bangó juhásznak
Zene napégett' kedvese szava.
És hogy említhetem a fülmilét?
Vétkes szerelmet zeng a csalogány
S ez a hasonlat bántó volna itt :
A bűn magát nem hívja bűnnek ám,
Erényt bűnnek, erénynek bűnt nevez.
Haja selyemfonálnál finomabb,
Megszépítvén, mint hízelgő tükör
Az ámbra fényét — hízelgő tükörről
Nem szólok most, a szemét mondom annak,
Mert tükörként tükrödzi a napot
És onnan szórja szét lelkem felé
Tüzes lángját, míg szívem' perzseli.
Hej ! bennem a szerelmi tárgy nyomán
Egész világ dallam szökell, kering !
Lodowick, a tintád aranyra vált?
Ha nem, csak írd le nagy kezdőbetűvel
Hölgyem nevét s aranynya
Vál a papirod. Olvasd hát, fiam !

Fülem üres barlangját töltsd teli
Költészeted bűbájos hangzatával.

LODOWICK.

Dicséretét be még nem végezém.

EDVÁRD.

Dicsérete végetlen, mint szerelmem,
Mert mindkettő olyan távolba tör,
A hol eltűnik a határ s a vég.
Báját csak szenvedélyem éri föl,
Ez több a legtöbbnél, az legtöbb s több a többnél,
Több dicséretre érdemes, miként
A tenger cseppjei, a föld pora,
Hogy tarthatnád eszedben, hány homokszem —
No hát akkor végről minek beszélsz,
Ha végetlen csodálatot kíván?
Hadd halljam hát!

LODOWICK.

«Te szebb, szüzebb, mint az éj asszonya...»

EDVÁRD.

Kettőt is botlasz, két szarvas hiba,
Miként a hold, az éjjel asszonya,
Ki fénylik, mert árnyban van trónusa?
Mi lesz belőle, ha fölkel a nap?
A szürkületben pislá gyertya csak!
Szerelmem meg, ha fátylát fölveti,
Elbú a déli nap szégyenteli!

LODOWICK.

Mi a másik hiba, uram király?

EDVÁRD.

Olvasd csak újra el!

LODOWICK.

«Te szebb, szüzebb...»

EDVÁRD.

Nem hívtalak lantolni tisztaságát,
Kizsákmányolni lelki kincseit ;
Erényét kívánnám erénytelennek.
El a hold-verssel, nem kell ez nekem !
Hasonlítsd máshoz, mondd, akár a nap,
Háromszor fényesebb, miként a nap,
És oly hatalmas, mint akár a nap,
Több édességet áraszt, mint a nap,
A tél fagyát olvasztja, mint a nap,
A nyár kedvét éleszti, mint a nap,
A szemet elvakítja, mint a nap,
És mint hasonló voltában a nap,
Egyetemes-szabad, miként a nap :
Keshedt fű, szagos rózsza egy neki,
Mind egyformán mosolygón nézdeli.
Hadd lám, hogyan szól a hold-vers tovább ?

LODOWICK.

«Te szebb, szüzebb, mint az éj asszonya,
A hűségben bátrabb, miként —»

EDVÁRD.

Hűségben? mint ki?

LODOWICK.

«Mint Judit maga...»

EDVÁRD.

Rémséges vers! most kard következik
 És én kérem, hogy vágja le fejem!
 Töröld ki, Lodowick! Hadd lám a többit!

LODOWICK.

Nincs még tovább.

EDVÁRD.

Jó, köszönöm, hibád csak kis hiba,
 De kis hiba is óriást teszen.
 Csak a vezér beszéljen a csatáról,
 Sötét, komor börtönről a fogoly,
 Halálverejtékéről a beteg,
 Dús lakomáról a kiéhezett,
 Melengető tűzről szegény didergő
 S van minden szükségnek édes ellenszere.
 Szerelem csak szerelmes ajkra illik.
 Ide a tollat! én irok magam.

A grófné jön.

De csitt, itt jön lelkemnek drága kincse.
 Nem, Lodowick, nem tudsz csatát vezetni,
 E szárnyak, e részek, e csapatok
 Kevés tudásod bizonyosságai:
 Ide kell tenned ezt, emezt oda.

GRÓFNÉ.

Nézd el, háromszor kegyes jó királyom,
 Kötelességnek vedd tolakodásom',
 Mely nézni jó, hogy-mint van én uram.

EDVÁRD.

Eredj s tégy úgy, mint meghagytam neked.

LODOWICK.

Megyek.

(*Lodowick el.*)

GRÓFNÉ.

Bánt, hogy borúsnak látom jó uram'.
Szolgálód mit tegyen, hogy elmaradjon
Sötét kíséred, a zord melabú?

EDVÁRD.

Grófné, kábult vagyok s nem hinthetem be
Öröm-virággal a gyalázat ágyát.
Mebántottak, mióta itt vagyok.

GRÓFNÉ.

Ments' Isten, hogy házamba' valaki
Gondolna is olyanra! Jó uram,
Közöld velem rossz kedvednek okát.

EDVÁRD.

S milyen közel találom gyógyszerét?

GRÓFNÉ.

Olyan közel, királyom, mennyire
Asszony-erőm' zálogba adnám érte.

EDVÁRD.

Valót ha szóltál, én meggyógyulok.
Hatalmad van boldogságom' megadni.
Víg leszek, grófné, máskép' meghalok.

GRÓFNÉ.

Akarom, nagyuram.

EDVÁRD.

Esküdj reá.

GRÓFNÉ.

Az égre, akarom.

EDVÁRD.

Tekints el úgy egy kissé tenmagadtól
S képzeld, hogy egy király beléd bolondúlt,
Vedd, hogy hatalmadban van teljesen
Őt boldogítani, hogy megesküvél,
Mi rajtad áll, boldogságát megadni.
Tedd ezt s mondd meg : boldog mikor leszek ?

GRÓFNÉ.

Már megtörtént, háromszor jó uram.
A szeretet hatalma, a mit adhatok,
Engedelmességgemmel a tiéd ;
Parancsolj, hogy bizonytságot tegyek.

EDVÁRD.

Hallottad már, beléd bolondulék.

GRÓFNÉ.

Ha szépségembe, vedd el, ha tudod,
A mily kicsiny, tizedrészül becsülöm ;
Ha erényembe, vedd el, ha tudod,
Megosztva nő értéke az erénynek.
Legyen, a mi, ha néked adhatom
S ha elveheted, legyen a tiéd.

EDVÁRD.

Szépséged az, a mire éhezem.

GRÓFNÉ.

Ha festve voln', letörleném magamról,
Megfosztanám magam' és néked adnám ;
De, nagyuram, éltemmel egybenőtt.
Vedd ezt s azt is, mert mint hűséges árnyék,
Nyár-életem napfényével megyen.

EDVÁRD.

De játékképen kölcsön adhatod.

GRÓFNÉ.

Ha olyan könnyen eszes lelkem' is
Kölcsön adhatnám s testem mégis élne,
Mint testemet, lelkem palota-házát,
Od'adnám s lelkemet megtartanám.
Testem laka, udvara, klastroma
S ő angyal benne, szent, szeplőtelen ;
Házát ha odakölcsönzöm neked,
Megöltem lelkem' és az engemet.

EDVÁRD.

Megadod, mit kérek, úgy esküvél.

GRÓFNÉ.

Csak ha megadhatom, a mit kívánsz.

EDVÁRD.

Csak azt kívánom én, a mit megadhatsz ;
Nem koldulom, örömet megveszem.
Busás cserét kínálok föl neked :
Szerelmedért az én szerelmemet.

GRÓFNÉ.

Uram, ha ajka fölszentelve nem voln',
 Szentetlenné tenné a szerelem nevét.
 Minőt kínál, nem adhat oly szerelmet,
 Királynőnek Caesar adót fizet;
 Minőt kíván, hogy adnék oly szerelmet?
 Urának Sarah hűséget fizet.
 Ki megtörné vagy másolná pecsétjét,
 Meghal s kegyelmed szentséges személye
 Az ég királya ellen felségáruló,
 Képét megtiltott érczbe vési be,
 Feledve hűségét és esküjét?
 A házasság szentségét sérti meg?
 Nagyobb méltóság az kegyelmedénél:
 Mert a király az ifjabb ág s a főbb
 A hitvestárs; hiszen felséged őset,
 Ádámot, a mindenség egy-urát,
 Mint férjet, az Isten tisztelte meg,
 Pedig nem kente önkeze királylyá.
 Ki megszegi törvényit, büntetést kap,
 Ha felséged keze aláírja már,
 Hát még, ki a szent törvényt megtöri,
 Min Isten ajka és keze nehézlik?
 Tudom, uram — férjemhez szeretetből,
 Ki hűn szolgál most is csatáiban —
 Kisérte csak Salisbury asszonyát,
 Ha hallgat-é a csábító beszédre.
 Maradásom hogy bűnössé ne váljon,
 Csak ezt kerülöm el s nem a királyom'.

(*A grófné el.*)

EDVÁRD.

Szava teszi szépségét oly csodássá
 Vagy szavai szépsége papjai?

Igy teszi széppé a szél a vitorlát
 S a láthatatlan szelet a vitorla,
 Szavai szépségét, szavát szépsége.
 Óh hogyha mézetgyűjtő méh lehetnék,
 E rózsa erény-mézét megrabolni
 S nem a mérgeteresztő csúf irigy pók,
 Bűnömmel gyilkos mérget ontani !
 A vallás zordon s a szépség kecses,
 Ily bájos gyermekhez nagyon kemény gyám.
 Bár voln' enyém, akár a levegő !
 De lám, hisz' úgy van ; ha ölelni vágyom,
 Ölelem s csak magam' karoltam át.
 Bírnom kell őt ! örült szerelmemet
 Sem okkal, sem gáncscsal le nem verem.

Warwick jön.

Itt jó az apja : őt készítsem reá,
 Szerelmi harczomban zászlóm' vigye.

WARWICK.

Mért oly komor az én uram-királyom ?
 Szabad tudnom, honnan van e ború ?
 Tán agg iparkodásom megteszi,
 Hogy felséged' ne bántsa oly soká.

EDVÁRD.

Kedves ajándokot kínálsz te önként,
 Mit épen én akartam kérni tőled.
 De óh világ ! hízalgés vén dajkája,
 Mért raksz a nyelvre arany szavakat
 S a tett serpenyőjébe súlyos ólmot,
 Hogy fölbillentse az ígéretet ?
 A szív zárt könyve bár kezünkbe' lenne
 S elnyomhatná a léha nyelv szavát, ha
 Olyant mond, a mi őtt nincs följegyezve !

WARWICK.

Öreg-koromra mondom, mentsen Isten,
Hogy színarany helytt ólommal fizessek !
Az aggkor érdes s nem hízeltedő ;
Mondom megint, ha ismerném baját
És rajtam állna megkönnyíteni,
Ennen testemmel is javára lennék.

EDVÁRD.

Ez a hamis ember szokott beszéde,
Ki szaváért mindég adós marad.
Esküdni kész vagy e szavadra ; de
Ha tudnád, miben áll búbánatom,
Hamar kiröppent szódat visszavonnád
És úgy hagynál engem gyámoltalan'.

WARWICK.

Az égre nem ! bár mondja azt felséged,
Dőljek kardjába és haljak meg úgy.

EDVÁRD.

S ha bánatom' nem orvosolja más,
Csak a becsületed sérelme s veszte ?

WARWICK.

Ha csak vesztés van felséged javára,
Javamnak tartom azt a veszteséget.

EDVÁRD.

Úgy gondolod, majd visszaesküszöd ?

WARWICK.

Nem tehetem s nem akarom, ha tudnám.

EDVÁRD.

S ha mégis megteszed, mit mondjak akkor?

WARWICK.

Mit a hazug ribancznak mondanak,
Ki megtöri az eskü szent hitét.

EDVÁRD.

S te mit szölsz arról, ki esküt szegett?

WARWICK.

Isten s ember előtt hiteszegő
S itten is, ottan is kiátkozott.

EDVÁRD.

S minő tiszt voln' valakit arra bírni,
Hogy megszegjen szent s törvényes kötést?

WARWICK.

Ördögnek és nem embernek való tiszt.

EDVÁRD.

No hát ez ördög-tisztét töltsd be te
Vagy szegj szót s tépd el köztem és közötted
Hűség s szeretet minden kötelékét.
Azért, Warwick, ha az vagy, a ki vagy,
Szavad és esküd ura s mestere,
Eredj a lányodhoz s a kedvemért
Parancsold meg neki, vedd rá, ha bírod,
Legyen az én titkos szerelmesem.
Egy szót se, csitt! te esküd az övét
Töresse meg, másképp' meghalt királyod.

(*Edvárd el.*)

WARWICK.

Óh elvakúlt király! Gyalázatos tiszt!
 Vesztemre megkísérhetem magam'
 — Hogy megesketett az Isten nevére —
 Isten nevébe' tett esküt szegetni.
 Hát ha azt esküdném e jobb kezemmel,
 Hahogy levágom azt? Könnyebb a bálványt
 Megfertőztetni, semmint összetörni.
 Egyiket sem teszem; megtartom esküm'
 S lányomnak újra eldicsérgetek
 Minden erényt, a mint valaha tettem.
 Elmondom, hogy urát feledni kell,
 Ha arra gondol, a királyt ölelje;
 Elmondom, hogy esküt megtörni könnyű,
 De nem könnyű meg is bocsátni azt;
 Elmondom, hogy jószívűség szeretni,
 De igaz szerelem nem oly jószívű;
 Elmondom, a királyt nem éri szégyen,
 De bünt országával se vált meg ám;
 Elmondom, hogy tiszttem rávenni őt,
 De becsülete nem hallgatni rám.

A grófné jön.

Im itt jön ő. Hogy egy atyán megessék
 Önnön lányához ily vétkes követség!

GRÓFNÉ.

Apám uram, kegyelmedet kerestem.
 Anyám meg az urak mind kéretik,
 Maradjon ő felsége oldalánál
 S szorgoskodjék, hogy jókedvű legyen.

WARWICK.

(Magában.)

Hogy kezdjem bűnös megbízásomat?
Nem hívhatom lányomnak. Mely atya
Hívná romlásba önnön gyermekét?
Salisbury grófné — hát így kezdhetem?
Nem, mert a gróf barátom s mely barát
Csúfolná a barátságot meg így?

(Fenn.)

Nem vagy lányom, barátom nője se,
Én sem vagyok Warwick, kinek hiszel,
De a pokol törvényinek ügyésze,
Ki lelkét ő képébe bújtatá,
Hogy néked a királytól hírt vigyen.
Anglia nagy királya érted ég
S kinek hatalma van elvenni élted
Hatalma van becsületed fölött is.
Add zálogul éltednél szívesebben;
Vesztett becsület gyakran visszatér,
Kilobbant élet meg nem jó soha.
Egy nap aszal szénát s növel füvet;
Fölemel a király, mikor besároz.
Költők írják, nagy Achilles dzsidája
Sebet gyógyított, mit ütött; tanúság:
Nagyúr mi rosszat tesz, jóvá tehesse.
Véres torkát bezárva az oroszlány
Szép és kegyes s szeliden áll, a míg
Hűbéres-félelem lábához omlik.
Dicsfénybe rejti bűnöd' a király
S kik őt bámulják, hogy meglássanak,
A naptól mind elkáprázik szemük.
A tengernek mit árt egy cseppnyi méreg?
A rossz mindenségében elmerül

S ereje változatlan megmarad.
 Király neve enyhíti bűnödöt
 S a megvetés keserű serlegének
 Mézédés, kellemes ízt kölcsönöz.
 Aztán nem is rossz ám megtenni azt,
 Mi szégyen nélkül jóvá nem lehet.
 Im ő felsége kedvéért a bűnt
 Erényes mondások mezébe dugtam.
 Kérésire mi hát a válaszod?

GRÓFNÉ.

Természettelen ostrom! Jaj nekem,
 Miért menekülék meg ellenimtől,
 Ha barátim gonoszbbúl ostromolnak!
 Hát tiszta véremre máskép se törhet,
 Csak ha megrontja vérem alkotóját
 Rút és gyalázatos ügyvédjeül?
 Óh nem csoda, ha az ág elrohad,
 Mikor a méreg a gyökérbe' forr már,
 Se ha a gyermek bélpokolba' hal meg,
 Ha anya-kebelből mérget szopott.
 Rajta, szabad-levelet hát a bűnnek,
 Az ifjúságnak nem kell zabla több,
 Töröld el a törvény kemény tilalmát
 Meg a mit a szent kánon írt elő:
 Szégyenre szégyent, bűnre büntetést.
 Meghalni inkább, mint szilaj hevének
 Engedni, inkább, mintsem hajlani
 Istentelen kényére-kedvire!

WARWICK.

Lám, úgy szólottál most szívem szerint!
 Figyelj most, a szavam visszája hogy szól.
 Tisztességes sír sokkal több nekem,

Mint a király beszennyezett szobája.
 Mennél több valaki, annál nagyobb
 A tett, mit végbevitt, ha jó, ha rossz;
 A semmi porszem, ha napfénybe' fürdik,
 Magánál jóval nagyobbbat mutat;
 Legszebb nyár-nap leggyorsabban rohasztja
 A csúf dögöt, melyet csókolni látszik.
 Hatalmas bárd csapása súlyosabb;
 A vétkes tett tizszerte vétkesebb,
 Ha megszentelt helyen követik el;
 S a rossz, a mit tekintély támogat,
 Bűn és vesztegetés. Czifrázd a majmot
 Aranyos öltözettel és a köntös
 Csak az állat nagyobb csúfjára lesz.
 Fölhozhatnék okot még egy határral,
 Dicsőségedre s az ő szégyenére.
 A méreg legszörnyűbb arany kehelyben,
 Villám után az éjjel még sötétebb,
 Rothadt liljom a gyomnál bűzősebb
 És minden dicsvágy, mely a bűnre csábít,
 Az ellentéttel háromszorta rútabb.
 Megyek s áldásom' lehelem szivedbe,
 Mely a legsúlyosabb átokra vál,
 Ha a becsület szinarany nevétől
 Fekete házasságtöréshe' térülsz!

(El.)

GRÓFNÉ.

Követlek. És ha úgy eltévelyednék,
 Testem'-lelkem' örökös tűzre vessék!

(El.)

MÁSODIK SZÍN.

Ugyanott. Szoba a várkastélyban.
Derby és Audley egymással szembe jönnek.

DERBY.

Háromszor nemes Audley, mily szerencse!
Hogy van királyunk s országnagyjai?

AUDLEY.

Ő felségét nem láttam két hete,
Mióta elküldött hadat szerezni.
Betöltve a parancsot, hozom őket
Mind fölszerelve a király elé.
Hát a császárról, Derby lord, mi újság?

DERBY.

A legjobb, mit kívánhatunk: a császár
Baráti mód' segítségére áll
S királyunkat helytartóvá teszi
Országiban s dús uradalmiban;
Osztan vigan a széles frank mezőkre!

AUDLEY.

S nem ugrott ő felsége föl a hirre?

DERBY.

Nem volt időm közölni még vele.
Kedvetlen ül termében a király,
Mért, nem tudom és úgy parancsolá,
Ebéd előtt ne háborgassa senki.
S Salisbury grófné, Warwick, Artois,
Mindnek redőbe vonva homloka.

AUDLEY.

Nyilvánvaló, valami rendbe' nincs.

(*Harsonák kívül.*)

DERBY.

A harsona! Hozzánk jön a király.

(*Edvárd jön.*)

AUDLEY.

Itt ő felsége.

DERBY.

Teljék uram minden kívánata!

EDVÁRD.

Volnál varázsló bár, hogy úgy legyen!

DERBY.

Köszönti a császár felségedet.

(*Leveleket ad át.*)

EDVÁRD.

(*Magában.*)

Ha a grófné voln'!

DERBY.

S megegyezik, mit felséged kíván.

EDVÁRD.

(*Magában.*)

Hazudsz, ő nem teszi. Csak én szeretném!

AUDLEY.

Királyunknak szeretet, tisztelet!

EDVÁRD.

(Magában.)

Ha egy nem, senki sem. — Nos hát, mi újság?

AUDLEY.

Uram, szedtem lovas s gyalog hadat,
A mint parancsolá s hozom magammal.

EDVÁRD.

Parancsold lóra a gyalog hadat,
Ez a parancs visszája s el velük.
Derby, hadd lássam, hogy mit szól reá
A grófné?

DERBY.

A grófné, uram király?

EDVÁRD.

Azaz a császár. Hagyjatok magamra.

AUDLEY.

Mire gondol?

DERBY.

Hagyjuk csak kedvire.

(Derby és Audley el.)

EDVÁRD.

Igy szólott nyelvem szívem mélyiből:
Császár helyett grófnéról Mért ne is?
Hisz' ő császárom énnekem valóban,
Magam pedig
Térdethajtó hűbérese, ki folyton
Jó s rossz kedvét vigyázza két szemében.

Lodowick jön.

Mit mond tehát, ki több, mint Cleopatra,
Császárlának?

LODOWICK.

Úgy mondja, nagyuram,
Felel felségednek az éj előtt még.
(*Dobszó kívül.*)

EDVÁRD.

Minő dob menydörög ott indulót
S szivembe' szende Cupidóm' ijeszti?
Szegény juhbőr, hogy perel a dobossal!
Menj, tépd ki azt a pergő pergamentet,
Hadd oktatom, hogy édes sorokat
Vigyen el égi nymphea keblibe,
Mert azt akarom én író-papírnak;
Czivódó dobból át így változik
Hirmondóvá s édes tanácsadóvá
Egy istenasszony és egy nagy király közt
Menj és tanítsd lantolni a dobost
Vagy kösse föl magát a dob-szalagra,
Mert bárdolatlan egy dolog valóban
A mennyet ily nyers hanggal megzavarni.
Eredj!

(*Lodowick el.*)

Az én íjjamhoz szükség karra nincs;
El kell ellenségem' találnia
S hosszú sóhaj ver hozzá indulót.
Szemeim a nyilak és sóhajom
Javamra szolgál nékem, mint a szél,
Legédesebb lövegeim' röpíteni;
De haj, a nap az ő részén vagyon,
Mert ő maga a nap s ezért a költő
A buja harczost vaknak nevezi.

A szerelem addig lát és ítél csak,
Míg nem vakítja meg kegyesse fénye.

Lodowick visszatér.

Mi hír?

LODOWICK.

Nagyuram, a dob, mely víg indulót ver,
Edvárd úré, felséged hős fiáé.

A herczeg jön. Lodowick az ajtóba áll.

EDVÁRD.

(Magában.)

Ez a fiú. Az anyja képmása,
Szememre hányja kósza vágyamat,
Szivem' korholja és tolvaj szemem',
Mely dúsgazdag bár ő tekintetében,
Csak félre néz; ez a legcsúnyább rablás,
Hol ürügyet nem ad rá a szegénység.

(Fenn.)

Mi hír, fiú?

HERCZEG.

Kegyes uram atyám, ím összeszedtem
Anglia legszebb sarjadékait
Franczia hadra és jöttünk ide
Indulni felséged parancsszavára.

EDVÁRD.

(Magában.)

Mintegy lefestve benne látom
Az anyja arczat: ez az ő szeme,
Mely szemrehányón nézve, elpirít.
Önnön tanubizonyosságán a véték
Magára vall. A vágy tűz, a mi bennünk
Hamar fölgyúl, ha mint lámpást, meggyújtjuk.

El, térfiatlanság hívságos selyme !
 Én akarok úr lenni az egész szép
 Britannián? s nem bírom a magam
 Kis udvarházát kormányozni sem?
 Pánczélt nekem, nem törhető aczélból !
 Királyokon akarok győzni, kell
 Magam' legyőznöm, ellenemnek lennék
 Barátja? Nem !

(Fenn.)

Hajrá, fiam, a hadba !
 Zászlónk' az égbe frank szellő ragadja !

LODOWICK.

(Elölép az ajtóból, sügva.)

Nagyuram, a grófné édes mosolylyal
 Felségeddel kívánna szólni.

EDVÁRD.

(Magában.)

El innen, minden más ! ez a mosoly
 Szabaddá tette Frankhont, a királyt
 Meg a dauphint meg minden főurat.

(Fenn.)

Hagyj engem, Ned, mulass barátaiddal.

(A herczeg el, magában.)

Fekete az anyád s te képe mása,
 Eszembe juttatod, mi csúnya ő.

(Fenn.)

Eredj s kézfogva hozd ide a grófnét,
 A tél felhőit hadd kergesse el,
 Mert eget-földet ő derűbe von.

(Lodowick el.)

Nagyobb rossz a szegényt elnyomni, ölni,
 Mint törvénytelen ágyban átölelni

A minden ritka-szép oly foglalatját,
Minő Ádámtól e perczig nem élt.

Lodowick visszatér a grófnéval.

Lodowick, erszényembe nyulj könyékig,
Adj, múlass, pazarolj tetszés szerint,
Csak meni egy kissé s hagyj magamra most.

(Lodowick el.)

Nos, úgy jössz, lelkem játszótársa te,
Hogy égi szózatnál különbb igent mondj,
A ki szépséges szép szerelmed' esdem?

GRÓFNÉ.

Atyám megáldott és úgy rendelé —

EDVÁRD

Hogy nékem add.

GRÓFNÉ.

A mi a tiéd, édes nagyuram.

EDVÁRD.

Édes szerelmem, nem kevesbbet akkor:
Jogért jogot, szerel'mért hű szerelmet.

GRÓFNÉ.

Sértésért sértés, haragért harag.
De ha felséged oly kedvébe' van, hogy
Se húzódásom, se férjem szerelme,
Se rangja, se más mily tisztos körülmény
Mind nem segít és nagyságod csakúgy
Atgázol minden szent tekinteten,
Kellatlenség helytt keltelem magam',
Nem-akarásom' töröm akarássá ;

Hanem csak úgy, ha felséged maga
Hárítja el, mi szerelmünk közé áll.

EDVÁRD.

Szép asszony, szólj s az égre, megteszem !

GRÓFNÉ.

Nos hát, azoknak életét kívánom,
A kik szerelmünk közzé állanak.

EDVÁRD.

Ki az, úrnőm ?

GRÓFNÉ.

Szerette jó királyom,
A királyné s hites uram, a gróf ;
Élvén, szerelmünkhöz tartják joguk',
Halálukkal rajta megosztozunk.

EDVÁRD.

Föltételed törvényünk' sérti meg.

GRÓFNÉ.

Mint a felséged kívánsága is.
Ha gát a törvény végbevinni ezt,
Gát akkor ép' úgy megkísérteni azt.
S szerelmiben én hinni nem tudok,
Ha nem helyesli, a mit esküdött.

EDVÁRD.

Elég : urad s királyném halni fognak.
Szebb vagy te sokkal, mint Hero vala
S erősb én, mint pelyhesállú Leander ;
Csak vizárt úszott át szerelmeért,

A poklok vérözönjét úszom én át
Sestosba, hol az én Heróm lakik.

GRÓFNÉ.

Felség, még többet tesz, tengert teremt
Szerelmünk gátjának szív-vériből,
Az uram s az asszonya vériből.

EDVÁRD.

Szépséged ítéli halálra őket:
Bizonyágot tesz, meg kell halniuk
S bírójuk, én, pálczát török fölöttük.

GRÓFNÉ.

Haj, rontó szépség s még romlottabb bíró!
Ha majd fejünk fölött itélni ül
A nagy világ nagy csillag-kamarája,
Bűnünkért mindketten reszkethetünk.

EDVÁRD.

Szerelem, mit szólsz még? elvégezéd?

GRÓFNÉ.

Elvégeztem, hogy vége lesz. Csak ezt még.
Úgy állj szavadnak, mint én, nagy király.
Helyben maradj, én kissé arra mék,
Most nézz rám és tégy úgy, mint én teszek.

(Hirtelen előránt és fölmutat két tört.)

Itt hordom én az én nász-késeim'.
Vedd egyiket, királynédát megölni,
Megmondom, hol lelsz rá, hogy hol pihen;
A másikkal szerelmemmel én végzek,
Ott, a hol ő pihen, szívembe' benn.
Ha mindkettő oda, tiéd vagyok.

Ne merj gátolni, féktelen király,
Mozdúlj s elszántságom gyorsabb leend,
Mint mentésemre tett kísérleted.
Mozdúlj s én szürok, hát nyugton maradj
S halld a választást, mit neked teszek :
Vagy esküdsz, hogy föl hagysz e rút merénynyel
S többé nem unszolsz rá engem soha
Avagy az égre,

(*Letérdel.*)

e kétélű tör,
Azzal szennyezte földed', mit magad
Szennyeznél, szűz véremmel. Esküd', Edvárd!
Vagy egy szúrás s szemed előtt halok meg.

EDVÁRD.

Arra a hatalomra esküszöm, mely
Hatalmat ad, hogy szégyeljem magam',
Hogy nyelvemről el nem röpren soha
Egyetlen szó többé, mely ostromol.
Kelj föl, valódi angol hölgy!
Szigetünk tereád büszkébb leend,
Mint a nagy Róma arra, a kinek
Dicséretében fáradt annyi toll.
Kelj föl, vétkem dicsőséged legyen,
Dússá tesz téged messze-korban is.
Hiú álomból ébredtem föl én,
Warwick, Ned, Derby, Audley, Artois!
Ti jó vitézek, hol késtek oly soká?

A herczeg s a lordok jönnek.

Warwick, megteszlek észak őreül,
Wales hercege s Audley, tengerre szálltok,
Newhagenhez; ott vár egy rész reám.
Magam, Artois s Derby Flandriába,

Barátainkat hívjuk ott segítni.
Elég nekem egyetlen kurta éj
S botor ostromból szívem visszatér !
S ha a nap az eget fényben fürösztí,
Víg harczí indulónk fennen köszöntí !

(Mind el.)

HARMADIK FELVONÁS.

ELSŐ SZIN.

Flandria. A francia tábor.

János francia király két fiával, Károlylyal, a normandiai herczeggel és Fülöppel, a lothringeni herczeg és mások jönnek.

JÁNOS.

Míg ezer vitorlás hajóhadunk
Ellenséginkkel meg fog reggelizni,
Itt táborozzunk, lesve a szerencsét.
Lothringen, mondd, Edvárd készen van-é?
Mit hallottál, ellátva hogy lehet,
Mi harczy készséggel e mérkőzésre?

LOTHRINGEN.

Nem szépítem szükségtelen' a dolgot,
Üres szóval se töltöm az időt :
Hanem úgy mondják s úgy is van, királyom,
Bizony nekigyürkőzött emberül
S oly készséggel gyűl hozzá népe, mintha
Diadalmenetre hívná csak őket.

KÁROLY.

De Anglia révpartja pártosoknak,
Vérszomjas, lázadó Catilináknak,
Tékozlónak meg más ily csőcseléknek,
Kik pártjuk' szüntelen váltják, cserélik.

Lehetséges, hogy most egyszerre hozzá
Mind oly hűségesek?

LOTHRINGEN.

A skót nem, ünnepélyesen fogadta,
A mint felségednek megmondtam is,
Kardot se rejt, tegyverszünetre sem lép.

JÁNOS.

Ez jó reményünk mentőhorgonya!
De ha elgondolom, minő baráti
Vannak az Alföldön Edvárd királynak,
Ezek a söröscsap-Epicuristák,
E méhsörtől fölfújt hollandusok,
A kik csak mindenütt isznak, nyakalnak,
Bizony haragom' jócskán szítja ez.
Meg, a mint hallom, véle tart a császár
S hatalmat ad neki képét viselni.
No de számban minél nagyobbak ők,
Annál dicsőbb lesz majd a győzelem.
S honi hadunkon kül vannak barátink,
A kemény lengyel és a harcziás dán,
A cseh király s vele Sicilia,
Mind frigyestársul érkeznek nekünk
S úgy vélem, már nyargalnak is felénk.

(Dobszó kívül.)

De csitt, már hallom is a dobjukat,
Úgy tetszik, egyre-egyre közelebb.

A cseh király hadával és dán, lengyel és orosz segédcsapatok jönnek.

CSEH.

János, Frankhon királya, a baráthoz,
Mint frigyártárs és szomszéd, jövök a vészben,
Jövök s hozom magammal a hadam.'

LENGYEL.

Nagy Moszkvából, mely réme a töröknek
S a hősnevelő dús lengyel hazából
Hozok neked hűséges társakat
Ügyedért s érted megharczolni készen.

JÁNOS.

Csehek királya, üdv, Isten hozott, mind !
Barátságtok' soh'sem felejttem el
S koronákban majd fölös szám' rovom le
Adósságom' kincstárom teljiből.
Jött egy nyűlszívű nép, pompában úszva,
Zsákmányra hármias nyereményt ígér.
Reményem most dús, örömöm betelt :
A vízen oly hatalmasok vagyunk,
Mint Agamemnon Trója réviben ;
A parton mérkőzöm Xerxes hadával,
Kinek zsoldossi a folyót kiitták.
Míg e fölfújt vak Ned, e kis Bayard
Királyi koronánkra áhítoz ;
De majd befúlasztunk a tengerárba
Vagy fölaprítunk, ha a partra jössz !

Egy hajós jön.

HAJÓS.

A marton kémlelék, uram király,
Miként hűséges őrszem s látom egyszer
Edvárd király kevély hajóhadát.
Előbb, midőn látom csak messziről,
Hát mint egy erdő elszáradt fenyőszál;
De hogy közel jön, messze fölragyog,
Tündöklő zászlajuk színes selyem,
Akár a rét merő pompás virágból,

Mely a föld meztelen keblét díszíti.
 Kevély fenségben úgy jönnek felénk
 A szarvas félholdat formázva mind.
 A vitorláján a vezér-hajó
 S komorna mód' a többi mind utána
 Az angol s francia czimert mutatja,
 De egyesítve fölnégyelt paizsban.
 Kemény sorban, vig széllal így vonulnak,
 Szántván az óceánt a part iránt.

JÁNOS.

Aratna már arany liliomot?
 Remélem, ott a méz már összegyűjtve
 S a pók, a mely az aratás után jön,
 Kelyhükből gyilkos mérget szí magának.
 De hol a mi hadunk? föl van szerelve
 E holló-rajjal szembe szállani?

HAJÓS.

A hogy megtudtuk s jelt adott az őrség,
 Fölszedte horgonyát s haragban égve,
 Vitorláik vihartól terhesen,
 Úgy indult, mint a gyilkos sasmadár,
 Midőn éhségét készül csillapítani.

JÁNOS.

Fogadd ezt híredért. Hajódra vissza
 És ha megtérsz a véres ütközetből
 S túlélted a harczot, jöjj vissza ismét,
 Hogy halljuk, mint ment végbe a csata.

(*A hajós el.*)

Azonközben, uraim, osszszuk el
 Az egyes helyeket a tengerparton.
 Elsőben, nagyuram, cseh bajnokit

A sekély parton ott állassa föl :
 Nagyobb fiam meg, a normandi herczeg,
 Az orosz csapatok kíséretében
 A partnak túl magassát szállja meg ;
 Én a középben a kettő között
 Állok Fülöppel, kisebbik fiammal.
 Indúlni, uraim, kiki a sorba !
 Szép frank országunkat ne érje csorba !
 (*Károly, a lothringeni herczeg, a cseh király csapataikkal el.*)
 Hát te, Fülöp, mit szólsz e háborúhoz,
 A mit az angol készített nekünk ?

FÜLÖP.

Azt én, uram, Edvárd bármit beszél,
 Családfáját bármily tisztán mutatja,
 A koronát felséged bírja mégis
 S kié a birtok, hát azé a jog.
 De bárhogya is voln', a míg ő lebírna,
 Legjobb vérem zsilipjét fölnyitom
 Vagy e betörő söpredék szalad meg.

JÁNOS.

Jól van, Fülöp fiam ! Hé, kenyeret, bort,
 Lakjunk kedvünkre jól, majd ellenünknek
 Annál keményebben nézzünk szemébe.
 (*Asztalt és terítéket hoznak, a király fiával asztalhoz ül.*)

Távolból ágyúzás.)

Kezdik a tengeren a nagy napot.
 Üsd, francia, vágd, küzdj úgy, mint a medve,
 Ha barlangjában védi kölykeit !
 Zord Nemesis, forgassad úgy a kormányt,
 Hogy bős dühünk kénköztűzétől az
 Angol hajó vesszen, sülyedjen el !
 (*Megint ágyúzás.*)

FÜLÖP.

Atyám, hogy visszhangzik az ágyúdörgés,
Ez a legszebb zene s pompás emésztő!

JÁNOS.

Halld, gyermek, mily mennyrázó rémület!
Királyi főnnhatóságért csatáznak.
A földnek reszketése, ha inog
Vagy ha a légnek fojtott gőze tör
Utat magának a villám tüzében,
Nem rémitőbb, mint hogyha a királyok
Fegyverzik föl kevély szívük haragját.

(Hátrálót fújnak.)

Hátráló. Egy rövidebbet huzott.
Ha a frank volt! — Fordúlj, édes szerencse,
Fordúlj s fordítsd meg a szilaj szelet,
A frankra hogy védő fuvalma jusson,
A mienk győzzön és a másik fusson!

A hajós jön.

Szivem szorul — No, szólj te, tükre a
Sápadt halálnak, hogy kié e nap?
Mondd el nekem, míg tart lehelleted,
Gyász-híradását a vesztett csatának.

HAJÓS.

Mondom, király uram.
Felséges úr, vesztett a franczia,
A gőgös Edvárdé a győzelem.
A vasbordájú, ércszívű hajók,
Mint felségednek az imént jelentém,
Tele dühvel, reménynyel s félelemmel,
Gyorsan, hogy szemben egymást méregették,
Egymásra törtek; a vezérhajójuk

A miénkkel váltott néhány lövést,
Mire a többi, hogy látá, e kettő
Egymásnak sülyedésre mint fizet be,
Tüzes sárkányokként előrohannak
S füstokádó gyomrukból egyre-másra
Csakúgy küldik a halál hírnökét.
Fordult a nap, jött a homályos alkony
S az élet ép úgy elfödé az éj,
Mint a kik az élettől most búcsúztak.
Nem volt idő barátnak búcsúszóra
S ha lett is voln', oly szörnyű zaj rivalt,
Hogy ez némának látszott, az süketnek.
Az ár biborlott, az egész öböl
Oly gyorsan eltelt holtak vérivel,
Mint hogyha a tajtékzó bibor ár
Széttört deszkák repedésén ömölnék.
Itt úszik egy fej, törzse meg amott,
Karak, lábak röpülnek a magasba ;
Mint ha a szélvihar a nyári port
Kavarja és a légben szórja szét.
Ihol a gályák inganak, ledőlnek
S merülnek a könnyörtelen vízárba,
Míg el nem tűnik az árboczkosár is.
A védelemre mindent megkisérténk
S ihol a bátorság, a félelem,
Az elszántság, a gyávaság, lefestve
Eleven képben : emez a hírért,
Amaz csupán meg kényszerből csatáz.
Jól vitt a Nonpareil, e jó hajó
Meg a boulognei Fekete-kigyó,
Melynél különbb hajó nem vitt vitorlát :
Minden hiában ! Nap szél, tengerár
Mind ellenünk volt az angol javára
S míg kényszerülve vissza kell vonulnunk,

Az már kiköt. Elmondtam az egészet,
Győzelmet ott, itt gyászos veszteséget.

JÁNOS.

Nincs hátra úgy egyéb, mint lóhalálban
Megosztott sergeinket összevonni
S rajt' ütni, mielőtt még rendbe' vannak.
Édes Fülöp, jöjj, ezt juttatni végbe.
E harczos szója tört atyád szívébe.

(*Mind el.*)

MASODIK SZIN.

Picardia. Síkság Crecy mellett.

Egy francia jön, másokkal találkozik meg egy asszonynyal s
két gyermekkel, a kik menetközben ingóságokat visznek
magukkal.

ELSŐ FRANCZIA.

Adj' Isten, földiek! mi hír? mi ujság?
Miért czipelitek a holmikat?
Negyednap van talán, hogy így vonultok
Zsákokkal meg podgyászszal megrakodva?

MÁSODIK FRANCZIA.

Negyednap? tartok, négyelő nap is.
Hát kend az új hírt nem hallotta még?

ELSŐ FRANCZIA.

Mi újság?

MÁSODIK FRANCZIA.

Az, hogy a frank hajóhad oda van
Meg az, hogy bėjött az angol sereg.

ELSŐ FRANCZIA.

Hát aztán?

MÁSODIK FRANCZIA.

Hát aztán, kérdi kend? Nem kell-e futni,
Ha az ellen s a romlás oly közel?

ELSŐ FRANCZIA.

Szedd össze, magad, ember; messze vannak
S mondom, előbb magukat rendbe hozzák,
Mielőtt az országba beljebb mennek.

MÁSODIK FRANCZIA.

A tücsök is így lopta a napot
Nagy vígassággal, míg megjött a tél;
Hej, visszahívta volna az időt,
Mikor fagy s hó hullt gondatlan fejére.
A ki előbb nem néz köpeny után,
Csak a mikor már az eső szakad,
Hanyagságáért úgy kell nékie,
Ázzék bőrig, ha nem volt gondja rá.
Nekünk is, ennyi asszonyynyal s cseléddel,
Idejiben kell gondoskodni, mert
Ha a szükség szorít, nem lesz menekvés.

ELSŐ FRANCZIA.

Hát kend már semmi sikerben se hisz,
S lelkében mindent elfoglalva lát?

HARMADIK FRANCZIA.

Ki tudja? jó kész lenni legrosszabbra.

ELSŐ FRANCZIA.

Jobb, a ki vív, mint a ki rossz fiúként
Jó szüleit a bajban cserbe' hagyja.

MÁSODIK FRANCZIA.

Haj, a kik fegyvert fogtak már, azok
 Ezernyi ezren voltak, szemben az
 Ellenségünk maroknyi kis hadával
 S ihol, az igazságnak győzni kell:
 Edvárd a néhai király kisöccse,
 János csak harmadízbe' atyafi.

ASSZONY.

Osztán egy jóslat szájról-szájra jár,
 Valaha egy baráttól származik,
 Kinek sokszor bevált már jóslata;
 Azt mondja: «Nemsoká itt az idő.
 Egy orosz lány jövend nyugat felől
 S kiirtja Frankhon arany liljomit.»
 No hát ez, mondhatom, meg más gyanú
 Jéggé dermedté sok franknak szívét.

Másik francia jön sietve.

NEGYESEDIK FRANCZIA.

Hé, földiek, polgárok, fussatok!
 Az édes béke, jólét gyökere,
 Elárvult és az országból kiűzve;
 Helyébe ült a gyilkos háború
 A háztetőre, mint holló-madár,
 Utcázatokon romlás és gyilkolás jár
 És pusztít, rombol föltarthatlanul.
 Példát belőle láttam én magam:
 A hegyről onnan, a honnan jövök,
 A meddig csak ellátott a szemem,
 Öt várost láttam lángban állani,
 Szántó meg szőlőhegy mind egy-zsarátnok;
 A szél a felhőt hogy oldalra verte,

Ott láttam a szegény lakosokat,
 Alig jutottak a tűzből ki, százsám'
 Nyársalta föl a zsoldosok pikája.
 És az istenharag szolgálai három
 Úton mérik ki gyász-menetjüket :
 Jobbról megyen a hódító király,
 Balról megyen vad, féktelen fia,
 Középen a mi seregünk ragyog ;
 Bár messze vannak, egyre esküdött mind,
 Hogy pusztá rom marad, a merre járnak.
 Polgárok, fussatok, ha élni vágytok,
 Menedéket másutt keressetek ;
 Ha vártok, siró szemetek láttára
 Elvész asszonytok és minden vagyontok.
 Most védjétek, mert már jön a vihar.
 El innen ! úgy hallom, dobjuk pörög.
 Óh árva Frankhon, félek, oda lesz !
 Híred, mint omló sáncz, romokba vész.
 (Mind el.)

HARMADIK SZIN.

Ugyanott.

Dobszó. Edvárd király, Derby és mások csapataikkal és Gobin
 de Greyvel jönnek hadi menetben.

EDVÁRD.

Hol az a francia, ki oly ügyes volt
 S a Somme folyón a gázlót megtalálta
 S ki tengeri utunkban is kísért ?

GOBIN.

Itt, jó uram.

EDVÁRD.

Hogy hívnak ? a neved ?

GOBIN.

Gobin de Grey, uram szolgálatára.

EDVÁRD.

No, Gobin, a nyújtott szolgálatért
Teljes szabadsággal jutalmazunk
És ráadásul eme jön felül
Ötezer márkát kapsz aranyba' még.
Én nem tudom, fiunk hol lel reánk,
Már látni vágyom őt teljes szivemből.

Artois jön.

ARTOIS.

Uram, jó újság! a herczeg nyomomban.
Vele jön Audley lord, s a többi had,
Mit nem láttunk, mióta partra szálltunk.
Dobszó. A herczeg, Audley és csapataik jönnek.

EDVÁRD.

Üdv, herczegem! Hogy ment sorod, fiam,
Mióta itt jársz Frankhon partjain?

HERCZEG.

Az égnek hála, merő győzelemben.
Négy erős városuk jutott kezünkre :
Harfleur, Lo meg Carenton meg Crotage ;
Földúltunk másokat ; hátunk mögött
Tarolt mező és pusztaság maradt,
Hol a magányosság kedvére nőhet.
Ki megadá magát, avval jól bántunk ;
De ki békénk ellen rúgódozott,
Kemény bosszúnk súlyát megérezé.

EDVÁRD.

Óh Frankhon, mért ellenzed oly keményen
 Barátaid ölelő karjait?
 Szelid kézzel fogtuk voln' át nyakad'
 S szoktattunk voln' alattunk járni, de
 Hánytorgó és kényes daczodba' te,
 Akár a vad, szilaj csődöröcsikó,
 Oldalra ugratsz és kirúgsz utánunk.
 De monddsa, Ned, egész hadi utadban
 Nem láttad a bitorló frank királyt?

HERCZEG.

De, két órával ezelőtt, uram,
 Hada teljében, volt vagy százezer,
 Ott állt a víznek egyik oldalán,
 A másikon én; attól féltem ám,
 Hogy e nagy szám elnyomja kis hadam';
 De jó, hogy megsejtvén, apám közelget,
 Crecy síkjára sergét visszavonta,
 A hol, úgy látszik jó hadrendiből,
 Csatát ajánl azonnal föl nekünk.

EDVÁRD.

Teljes szívemből! én is azt szeretném.

*Dobsz'. János király fiaival, Károlylyal és Fülöppel, a cseh király,
 a lothringeni herczeg és mások hadaikkal jönnek.*

JÁNOS.

Edvárd, János, Frankhon jogos királya,
 Mivel betörtél országába és
 Zsarnokságod' folytatva, híveit
 Sujtod és városit elpusztítod,
 Arczodba köp és ily módon gyalázza

Orczátalan rút bérontásodat :
 Elsőszeren kóbornak mondalak,
 Lopó kalóznak és éhenkórásznak,
 A ki, mivel nincsen hol laknia
 Vagy oly terméketlen rögön lakik,
 A hol se fű nem nő, se éltető mag,
 Tolvajkodásból szerzi életét ;
 Azontúl, mert szövetséget szegél,
 Hitet és ünnepélyes egyezést,
 Veszedelmes gonosznak mondalak ki ;
 Végül — áttallanám tehozzád mérni
 Magam', ki annyival fölötted állok,
 De mert látom, csak kincsre szomjazol
 S félelmet, nem szeretetet vadászol,
 No hogy e részben töltsen kedvedet,
 Ihol tehozzád jöttem és hozom
 Kincsek, gyöngyök, tallérok garmadáját.
 Hagyd abba a gyöngék megkergetését,
 Mint harczos-ember, vívj meg harczosokkal
 S csipcsup zsákmány után mutasd meg azt,
 E zsákmányt hogy szerzed meg férfi mód'.

EDVÁRD.

Ha epe és öröm jól ízlenék,
 Üdvözlited mézédessé volna akkor ;
 De mert emez s amaz kedvünkre nincs,
 Bizony csúfolkodó volt módfelett.
 De halld, hogy semmis gúnyod' hogy vetem meg :
 Be akarod szennyezni hírnevem'
 Vagy származásom' árnyékkal borítani,
 De farkas-üvöltésed még sem érint ;
 Ha a világ kegyét hajhászod ezzel
 S ringyók módjára jól kifesteni
 Akarnád bűnös és fonák ügyed',

Légy meggyőződve, ily kontárkodás
Elhalványúl s a folt végül kilátszik.
De ha azért szólsz, hogy fölingerelj,
Azt vélvén, hogy félénk vagy nem-törődöm
Ember volnék, kinek sarkantyú kell --
Emlékezz csak, a tengeren hogy alvék
S kikötve, egy várost se foglalék el,
Nem is nyomultam a partnál tovább
S azóta is mind' hétalvó vagyok.
De ha máskép' töltöttem az időt,
Megtudhat'd, Valois, szándékom-é-
Megvívni nem prédáért, koronáért,
Melyet te hordasz s melyre esküt tettem
S melyet nem bírhatunk mi élve ketten.

HERCZEG.

Ne várj részünkről mérgellő beszédet,
Se gúnyos csipkedő szidalmakat ;
Csúszó kígyók a part üregiben
Fulánkkal küzdenek, de ám miértünk
S ügyünkért majd kemény kardunk felel.
Csak kurtán, atyám engedelmmel :
A mint torkodnak minden ocsmány mérge
Hazugság és nyilvánságos csalás
S követelésünk és csatánk merő jog,
Úgy dőljön el ma ez az ütközet.
Egyiknek áldás és uralkodás,
Másiknak örök szégyen és bukás !

EDVÁRD.

Nincs több kérdésre szükség ; én tudom,
Lelk'ismeretem a tanúm jogomhoz.
Azért, Valois, szólj, lemondasz-é,

Míg a vetésre nem teszik a sarlót
S tűzvészszé nem nő a kigyúlt harag?

JÁNOS.

Edvárd, tudom, Frankhonhoz mily jogod van ;
De előbb lesz vértenger e mező
S mészárszék országunk köröskörül,
Mintsem a koronát gyáván letenném.

HERCZEG.

Látszik, mi vagy, népednek zsarnoka,
Se atyja, se ura, se pásztora,
Beleít szakgatod tennen kezeddél
S mint éhes tigris, a vérét szivod.

AUDLEY.

Ti frank urak, mért is követitek,
Ki éltetekkel így tékozol ?

KÁROLY.

Hát kit kövessenek, vén roskatag,
Ha nem a született királyukat ?

EDVÁRD.

Kigúnyolod, mert arcán az idő
A kor jeléül mély redőket írt ?
Tudd meg, kit a tapasztalás tanított,
Mohos tölgyképen rendületlen áll,
Míg ifjabb törzset a vihar kitép.

DERBY.

Volt-é- atyád házából valaki
Király, előtted, mind eme napig ?
Edvárd nagy háza meg, anyai ágon,

Király-pálczát már ötszáz éve hord.
Itéljetez magatok, pártosok,
Ez-é- vagy az a született király ?

FÜLÖP.

Atyám, állítsa föl hadát s ne többet !
Az angol szóval húzza az időt csak,
Hogy éj beálltával kereket oldjon.

JÁNOS.

Urak, jó híveim, itt az idő
Bátor erőtüket próbára tenni ;
Azért, kurtán, vigyázzatok csak erre :
Kiért vívtok, természetes királytok,
Ki ellen vívtok messze idegen ;
Kiért vívtok, jóságos uratok,
Ki a zablát szelíden vezeti ;
Ki ellen vívtok, ha győztes leszen,
A trónját zsarnokságra építi,
Szolgákül tart és súlyos öklivel
Édes szabadságtok' csonkítja s tépi.
Azért ha védtek hazát és királyt,
Szivetek szárnyalló, bátor heve
Karotok számának is megfeleljen
S e kóborokat kergessétek el.
S mi más ez az Edvárd, mint kéjvadász,
Pulya és dobzódó rossz szoknyahős,
Ki minap majd meghalt szerelmiben ?
S mondjam nektek, mi hős kísérete ?
Ha egyszer marhasültjük' elveszik
És pelyhes ágyukból őket kihajtják,
Úgy állanak csonttá-bőrré kiaszva,
Akár a hulló csorda. Csúfra hát

Uraitok legyenek ők, ti frankok?
Nem, inkább foglyaitok legyenek.

FRANCFIÁK.

Vive le roi! Éljen János király!

JÁNOS.

Itt, Crecy síkján álljatok tehát föl.
Edvárd, ha mersz, nos, kezd meg a csatát.
(János király, Károly, Fülöp, a lothringeni herceg, a cseh király,
hadaikkal elmennek.)

EDVÁRD.

Találkozunk veled, frank János, ottan.
Anglia lordjai, így végezőnk:
Gonosz vétektől tisztán maradunk
Vagy tisztességben itt temetkezünk.
Most, Ned, mert máma lesz első csatád,
Hogy első ízben nyílt mezőre lépsz,
Hol, régi katona-szokás szerint,
Lovagi voltod' meg kell érdemelni,
Ünnepi mód' átadjuk fegyverid'.
Hej, hirdető, hozzátok sorban a
Vitéz fegyvert fiamnak, a hercegnek.

*Harsona. Jön négy hirdető, vértet, sisakot, dárdát és pajzsot
hozva; az első hirdető átadja a vértet Edvárd királynak, a ki
fára ölti.*

Plantagenet Edvárd, az Úr nevében!
A mint e vértbe melled' bújtom,
Övezze úgy rettenthetlen szived'
A hősi bátorság aczél-kovája,
Hogy át ne hassa aljas indulat.
Vivj, légy erős és győzz, a merre még!
Urak, tovább, tiszteljétek meg őt.

DERBY.

(Átvéve a sisakot a második hirdetőtől.)

Plantagenet Edvárd, Wales hercege,
Fejedre fölteszem e sisakot,
Eszednek házat védelmezni véle,
Hogy homlokodra Bellona keze
Fűzzön diadalmas babérfa-ágot.
Vívj, légy erős és győzz, a merre mégy!

AUDLEY.

(Átvéve a dárdát a harmadik hirdetőtől.)

Plantagenet Edvárd, Wales hercege,
Ragadd e dárdát férfias kezedbe
S mint ércz íróttollal, úgy élj vele,
Irj bé Frankhonba véres harczokat
S nagy tetteket a becsület könyvébe.
Vívj, légy erős és győzz, a merre mégy!

ARTOIS.

(Átvéve a pajzsot a negyedik hirdetőtől.)

Plantagenet Edvárd, Wales hercege,
Fogadd a pajzsot, öltsd karodra föl
S legyen e kép, Perseus pajzsaként,
Szörnyű és változtassa ellenid'
Bálványképévé a sápadt halálnak.
Vívj, légy erős és győzz, a merre mégy!

EDVÁRD.

Csak a lovagcsapás hiányzik; ám azt
Akkor, ha a mezőn kiérdemelted.

HERCZEG.

Kegyes atyám s vitéz országnagyok,
A tisztesség, mit adtatok nekem,

Fölgyujtja ifjú, zsendülő erőm'
 Üdvös jeleknek áldó jóslatával,
 Miként ha volna agg Jákob szava,
 Mikor fiaiba áldást lehelt.
 Ha meggyaláznám szentelt fegyverim'
 S nem forgatnám az Úr dicséretére,
 Árvák, szegényeknek védelmire
 Vagy Anglia békéjének javára,
 Csontom sorvadjon! két karom kiaszszon!
 Szivem száradjon, mint az asszú fa!
 S borítson a gyalázatnak sara.

EDVÁRD.

No mostan a csatánk' rendezzük el:
 Reád bizom, Ned, az előhadat
 És ifjúságodnak tüzes hevét
 Az Audley komolysága tartsa féken;
 Tapasztalás s bátorság drága kincs,
 Kezet ha fognak, párja semmi sincs;
 Magam vezérlem a derékhadat;
 A tartalékot, Derby, te vezesd.
 Rendezve már minden, készen vagyunk
 Nyeregbe! Isten, koronázd napunk'!

(Mind el.)

NEGYEDIK SZIN.

Ugyanott.

Riadó. Futó francziák jönnek, a herczeg az angolokkal űzi
 őket; elmennek; aztán János király jön a lothringeni herczeggel

JÁNOS.

Lothringen, mondd, mért futnak emberink?
 Jóval többen vagyunk, miként az ellen.

LOTHRINGEN.

A genuai dandár volt, királyom,
Párisból jöttek fárasztó menetben
És zúgtak, őket hogy tüstént befogják.
S alig állíták a harczsorba őket,
Hátráltak s fölbonták a többit is
És példát vettek róluk a futásban.
S lett oly sietség, hogy amott tolongva
Egymás hegyén-hátán, százsorta több
Esett el úgy, mint az ellen kezétől.

JÁNOS.

Óh balszerencse! Próbát tenni jer,
Ha ki tán hajt még rám és nem fut el.
(*Elmennek.*)

ÖTÖDIK SZÍN.

Ugyanott.

Dobszó. Edvárd király és Audley jönnek.

EDVÁRD.

Lord Audley, míg fiunk üzőbe' jár,
Rendelje le sergét a kis halomról,
Hogy hadd fújjuk ki egy kissé magunkat.

AUDLEY.

Kész szívvel, én uram.
(*Audley el. Hátrálót fújjak.*)

EDVÁRD.

Óh mennyei igaz bíró, kinek
Szándékát nem sejtí gyarló eszünk,
Hogy áldjuk mi csodás hatalmadat,

Hogy e napot a mi javunkra döntöd
S a hitlenek magukban buknak el!

Artois sietve jön.

ARTOIS.

Segélyt, Edvárd király, segélyt fiadnak!

EDVÁRD.

Segélyt kérsz, Artois? talán fogoly
Vagy elleni letasziták lováról?

ARTOIS.

Egyik se, nagyuram: körülvevők
A francziák, a kiket kergetett,
Úgy hogy menekvést nem talál sehol,
Ha felséged nem jön segíteni mindjárt.

EDVÁRD.

Ej, vivjon! fegyvert adtunk néki ma,
Izzadjon a lovagságért, barátom.

Derby jön sietve.

DERBY.

A herczeg, én uram, a herczeg! Óh jójj,
Bezárva egy maga egész világgal!

EDVÁRD.

Úgy egy világ dicsőség vár reá,
Ha bátorságával magát kivágja
S ha nem, mit tenni? van még több fiunk,
Vigasztalóul majd hajló korunknak.

Audley visszajön sietve.

AUDLEY.

Dicső Edvárd, engedje meg, könyörgök,
Hogy harczosimmal felséged fiát
Kiragadhassam a halál-veszélyből.
A frank hadak, akár a hangya-raj,
Rásokasodtak s ő, mint az oroszslány,
Rohamuk hálójába keveredve,
Bőszülten tépi és szakgatja hurkát,
De hasztalan, magán nem bír segíteni.

EDVÁRD.

Audley, békén! egy embert nem adok
Segíteni halálbüntetés alatt.
Eljött a nap, mit a végzet jelölt,
Sarjú-vitézségének próba-napja
S bár Nestor évei várják e földön,
E hőstett híre végig elkíséri.

DERBY.

Haj! de nem él, hogy lásson ily napot.

EDVÁRD.

Dicsőséget úgy sirja őrzi meg.

AUDLEY.

Óh jó uram, túlságos e makacsság,
Mely vérét ontja, mi még menthető.

EDVÁRD.

Elég a szóból. Ki mondhatja meg,
Ér-e valamit a kölcsön-segély?
Talán meg is halt már vagy tán fogoly.

Rémítsd a sólymot ; ha fennen röpül,
 Mindig csak a szörnyű vadász marad.
 Ha Edvárdot megmenti most karunk,
 A vészben máskor is azt várja majd ;
 De ha maga megmenti önmagát,
 Vigan levert félelmet és halált
 S hatalmuk' máskor is olybá veszi,
 Mintha volnának pulyák és rabok.

AUDLEY.

Kegyetlen egy apa ! Ég véled, Edvárd !

DERBY.

Ég véled, óh lovagság szép reménye !

ARTOIS.

Bár éltem az övét megváltaná !

(Hátrálót fújnak.)

EDVÁRD.

De hallga ! úgy tetszik, fülembé bűg a
 Riasztó kürtszó, hátrálót fuvott.
 Remélem, nem hullt minden híve el
 S lesz egy, ki hírt hozzon, ha jót, ha rosszat.

*Harsonák. Edvárd herczeg jön diadalmasan, kezében összetört dár-
 dát emel, előtte viszik kardját és bezúzott vértjét meg a cseh király
 holtestét, zászlókkal letakarva. Az urak hozzásietnek és ölelgetik.*

AUDLEY.

Óh boldog látvány ! él és győztes Edvárd !

DERBY.

Üdv, bátor herczeg !

EDVÁRD.

Üdv, Plantagenet !

(Átöleli.)

HERCZEG.

Ez illet meg először engemet.

(Letérdel s atyja kezét megcsókolja.)

Urak, fogadjatok szívbeli hálám.
 Aztán nézzétek — téli fagy s keserves
 Utam után viharzó tengeren,
 Mélységgel s éles szirtekkel teli —
 A kívánt révbe hoztam terhemet,
 Én nyár-reményem' s munkám szép jutalmát :
 Imé alázattal ajánlom ez
 Aldozatot, e kard első gyümölcsét,
 Mit a halál kapujában kaszált le,
 A cseh királyt, atyám, a kit levágtam,
 Kinek ezer hada körülbe zárt
 És úgy csapkodta mázsás pallosuk
 Sisakbokkrétám', mintha volna üllő ;
 De márvány-bátorságom meg se rendült.
 S mikor csapásban elfáradt kezem
 — Mint a favágó folytonos munkában,
 Kinek föl kell aprítani egy rakás fát —
 Lelankadott, tüstént eszembe szökkent,
 Mit kaptam felségedtől s mit fogadtam
 És bátorságom menten tűzre gyúlt
 S azért is utat nyitottam magamnak
 És megszalasztám azt a sokaságot.
 Uram, tisztét tölté Edvárd keze
 S remélem, megtevé lovagi tisztét.

EDVÁRD.

Bizony, Ned, már méltó vagy, hogy lovag légy !
S fogadd a karddal, mely még párolog

*(Elveszi a kardot a harczostól, a ki hozta s megérinti vele a térdelő
herczeget.)*

Annak vérétől, ki éltedre tört.
Edvárd herczeg, kelj föl, igaz lovag vagy,
Engem busás örömmel halmozol ma
S magad' megvédted, mint jövő királyt.

HERCZEG.

Ihol a jegyzék, édes jó uram,
Kik estek el ellenségink közül :
Tizenegy főnembéli herczeg és
Báró is nyolczvan meg százhusz lovag
És hárromezer közvitéz.
Mi ezer embert vesztettünk csupán.

EDVÁRD.

Az Úrnak hála ! — Frank János, no mit szólsz,
Edvárd király most is kéjencz pula
És szívbeteg és hulló csorda népe ?
Hová futott a megrémült király ?

HERCZEG.

Poitiers felé, atyám, fiastúl.

EDVÁRD.

Te, Ned meg Audley, a nyomába néki,
Én Derbyvel Calaishoz nyargalok,
E kikötő-várost ostromba fogni.
Nincs béfejezve még, azért csak üsd,

Csak kergesd, míg a vad futóba' van !

(A zűszlókra mutat.)

Mi ábra ez?

HERCZEG.

Pelikán, nagyuram,
Begyét föltépve horgas csőrivel,
Fiókáit táplálja fészken
Szive vérével s a jelige rajta :
«Sic et vos» — hogy : így tegyetek ti is.

(Harsonák. Mind el győzelmi menetben.)

NEGVEDIK FELVONÁS.

ELSO SZIN.

Bretagne. Az angol tábor, Salisbury sátra.
Salisbury gróf jön hadaitól környezve, majd Montfort gróf kíséretével, kezében koronával.

MONTFORT.

Lord Salisbury, kegyelmed megsegítvén,
Ellenségem, Charles Blois elesett
S Bretagne herczegségem fölött megint
Békén uralkodom s mert így segélt
Kegyelmed és királya, úgy végeztem :
Ő felsége hűbéresének eskem.
Fogadja jeléül e koronát,
Vigye el néki s eskümet vele :
Mindég Edvárd barátja maradok.

SALISBURY.

Teszem, Montfort s remélem nemsokára
Frankország minden uradalmai
Az ő győztes kezében egyesülnek.

(Montfort és kísérete el.)

Csak azt tudnám, hogy biztos még az út,
Calaisba mennék vigan a királyhoz,
Mert úgy bizonyozzák a levelek,
Oda készül hadait összevonni.

Ej hát ! e cselfogás majd megsegít.
Hé, ki van itt ? Küldjétek Villierst be.

Villiers jön.

Nos, Villiers, foglyom vagy, jól tudod,
S jogom van rá váltságul százezer
Frankot vennem érted, ha úgy akarnám
Vagy másként itt foglak s rabul heversz.
De úgy esik, hahogy olcsóbban is
Szabad lehetsz s ez rajtad áll csakis.
Az ár : hogy szabad-levelet szerezz
Károly, normandi herczegtől nekem,
Hogy háborítlanul jussak Calaisig
At minden földeken, hol ő parancsol,
— Te könnyen megtehet'd ezt, úgy alitom,
Mert hisz' tetőled hallottam gyakorta,
Hogy együtt jártál iskolába véle —
Ha megtetted, szabad vagy teljesen.
No mit szólsz hozzá ? kész vagy-é reá ?

VILLIERS.

Igen, mylord, de szólnom kell vele.

SALISBURY.

Kell hát : végy egy lovat s pattanj reá.
De mielőtt elmégy, esküdj hitedre,
Ha tán kívánságom' nem adhatod meg,
Úgy visszatérsz újfent foglyom gyanánt
S elég ez nékem jótállás fejében.

VILLIERS.

Elfogadom a föltételt, uram
És rajt' leszek, hogy bétöltsem híven.

SALISBURY.

Ég áldjon, Villiers.

(Villiers el.)

Próbát teszek a frank hűséggel egyszer.

(Mind el.)

MASODIK SZÍN.

Picardia. Az angol tábor Calais előtt.
Edvárd király és Derby katonáikkal jönnek.

EDVÁRD.

Fölszólításunk' megveték, mylord,
Kaput nem tárnak, nem bocsátanak be ;
Hát majd elsánczoljuk minden felől,
Hogy sem élelmiszer, mentőcsapat sem
Jut ez elátkozott városba be.
Majd vív az éhség, míg kardunk pihen.

DERBY.

Segélyt ígértek, onnan e makacsság.
De meghátrált az és más útra tért ;
Majd megbánják, hogy az előbb daczoltak.

Nébány szegény franczia jön.

Uram, mi inséges rabnép ez itt ?

EDVÁRD.

Kérdezd meg ; úgy látom, Calaisból jönnek.

DERBY.

Ti, jaj s sirám szörnyű képmásai,
Kik vagytok ? élők ? síri szellemek,
Kik sírotokból föl kísértetni jártok ?

ELSŐ FRANCZIA.

Nem szellemek, uram, élet van bennünk,
Rosszabb, mint a halál nyugalmas álma.
Szegény nyomorúlt lakosok vagyunk,
Elnyűve rég', kiaszva, betegen
S mert szolgálatra alkalmatlanok már,
Hát a várkapitány kikergetett,
Hogy az élelmiszert kímélje véle.

EDVÁRD.

(Magában.)

Nagyon kegyes tett, dicséretre méltó !

(Fenn.)

De hogy hittétek, hogy átmentek erre ?
Hiszen mi ellenségitek vagyunk
S nem vár reátok kardunknál egyéb.
Fölhívásunk' nem fogadtátok el.

ELSŐ FRANCZIA.

Ha magasságod úgy határozott,
Hát inkább a halál, mint ilyen élet.

EDVÁRD.

Szegény nép, hogy lerontva, mily nyomorban !
— Menj, Derby, menj, legyen gondod reájuk,
Adass őnékik is az élelemből
S fejenként öt koronát mindegyiknek.

(Derby és a francziák el.)

Oroszlánynak nem kell jámbor ragadmány
És Edvárd kardja csak attól hízik,
A kik dacolnak véle vakmerőn.

Lord Percy jön Angliából.

Üdv, Percy lord ! Mi újság Angliában ?

PERCY.

Felségedet köszönti a királyné,
 Ő felségétől s a helytartó úrtól
 Diadalnak hozom vig híradását.
 Skót Dávid még fegyverben állt imént,
 — Úgy hitte, most könnyen megyen a dolga,
 Mikor felséged országába' nincs —
 De nagyjai hűsége és maga
 A királyasszony szorgos fáradtsága,
 Ki jó reménybe' bár, mind' hadba' járt,
 Legyőzték, megtörték, foglyúl is ejték.

EDVÁRD.

A jó hírt, Percy, szívből köszönöm!
 Ki volt, ki elfogá a harmezőn?

PERCY.

Egy squire, nagyuram, John Copland nevű;
 De a királyasszony bár kérte őt,
 Nem volt hajlandó foglyát általadni
 Más senkinek, felségednek csupán,
 Meg is neheztelt érte a királyné.

EDVÁRD.

No jó, tüstént követet küldök érte,
 Ki Coplandot színünk elé idézze
 S magával hozza a fogoly királyt is.

PERCY.

Uram, a királyné is vízre szállt már
 S reméli, ha kedvez szél és idő,
 Meglátogatja felséged' Calaisnál.

EDVÁRD.

Örülök rajt' s hogy lássam érkezését,
A marton üssétek föl sátramát.

Franzia kapitány jön.

KAPITÁNY.

Calais polgárai, dicső király,
Tanácsülésben úgy határoznak,
Hogy a várost s várat önként megadják,
Azon föltétellel, ha felségednek
Éltük' s javaikat meghagyni tetszik.

EDVÁRD.

Határozták ! rendelték is talán,
Végzék, parancsolták kedvük szerint !
Nem, pajtás, mondd nekik, mert visszadobták
Első fölhívásom király-kegyelmét,
Nincs új kegyelem, ámbár már akarnák.
De tűzzel-vassal még se bántok semmit,
Ha idejönnek harmadnap' hatan,
E város legdúsabb kalmárai,
Mezítelen, csak egy szál vászoningben,
Kemény kötéllel a nyakuk körül
És térden állva átadják maguk',
Hogy bántsam, kössem föl, ha úgy tetszik
Nagyuraméknak ezt jelentse meg ! [nekem.

(Edvárd és Percy el.)

KAPITÁNY.

Lám, eltört botra ha támaszkodunk.
Ne hittük volna, hogy János királyunk
Seregével fölmenti városunk',
Bizony a daczban nem átalkodunk meg.

De a mi volt, nem hívja vissza senki ;
Inkább néhány vesszen, miként mindenki.

(*El.*)

HARMADIK SZIN.

Poitou. Síkság Poitiers mellett.

A francia tábor, a normandiai herczeg sátra.

Károly és Villiers jönnek.

KÁROLY.

Csodálom, Villiers, hogy így gyötörsz
Egy olyanért, ki esküdt ellenem.

VILLIERS.

De nem érette, édes jó uram,
Ügyvédjeül azért szorgoskodom csak,
Hogy váltságdíjjam' megfizessem ezzel.

KÁROLY.

Váltságod', ember ! minek az neked ?
Nem vagy szabad ? hisz' minden alkalom,
Mit a véletlen ellenünk fölött ád,
Arra való, hogy éljünk is vele.

VILLIERS.

Csak az igazságos, én jó uram ;
Előny s becsület fogjanak kezét,
Mert másképen hitványak tetteink.
S hogy ily csúrést-csavarást elkerüljünk,
Aláírhatja fenség vagy nem írja ?

.KÁROLY.

Nem teszem, Villiers, nem tehetem,

Salisburynek kedvét nem tölthetem,
Hogy útlevéllal járjon, merre tetszik.

VILLIERS.

Úgy már a végét is tudom, uram,
Megyek, a honnan jöttem, vissza foglyúl.

KÁROLY.

Hogy vissza? Villiers, csak nem teszed!
Hát a madár, ha egyszer elrepült,
A madarász hurkába visszaszáll?
S ki volna oly könnyelmű, oly bolond,
Ki a mélységből épen fölkerült,
Magát a bajba hogy megint ledobja?

VILLIERS.

Haj, de megesküdtem rá, jó uram
És lelk'isméretem nem engedi,
Másképen még egy országért se mennék.

KÁROLY.

Mit esküd! eskü köt maradni is:
Uradnak hűséget nem esküvél?

VILLIERS.

Mindenben, hogyha törvényest parancsol;
De bármi szépszó, bárminő ijesztés,
Mely arra hajt, hogy megszegjem szavam',
Mind jogtalan s hajolnom nem szabad rá.

KÁROLY.

Nos, ha jogos ellenséged' levágni,
Szót meg nem tartani már jogtalan?

VILLIERS.

Levágni, jó uram, ha áll a harcz
 És ha kapott bántásért foly csatánk,
 Szabad bizonynyal, sőt törvényes is ;
 De a ki esküszik, gondolja meg
 Eskü előtt s ne esküdjék, csak egyszer,
 Hanem azt tartsa meg, ha élte árán.
 Azért én visszamék oly szívesen,
 Mintha a paradicsom várna rám.

(Indul.)

KÁROLY.

Megállj, jó Villiers-m ! nemes valód
 Méltó rá, hogy bámulják mindörökké.
 Kérésedet nem odázom tovább el.
 Add a papírt, ihol aláírom.

(Aláírja s átadja az írást.)

Eddig szerettelek, mint Villierst,
 Most úgy öllelek át, mint enmagam',
 Maradj és élj urad kegyelmiben !

VILLIERS.

Alázatos hálám', uram ! futok,
 Előbb a grófnak küldöm ez írást,
 Oszd' állok fenséged szolgálatára.

(Villiers el.)

KÁROLY.

Tedd, Villiers. Károly, vész hogyha ér,
 Vitézeid között párjára lélj !

János király jön.

JÁNOS.

Fegyverre, Károly! Edvárd békerítve,
Kezünk között van Walesnek hercege,
Bezárva úgy, hogy meg nem szökhetik.

KÁROLY.

Felséged harczba fog ma még?

JÁNOS.

Tán nem, fiam? alig nyolczezre van,
Nekünk meg hatvanezrünk legalább.

KÁROLY.

Van itt egy jóslatom, nagy jó uram,
Megírva benne, hogy minő eredmény
Várhat reánk a gyilkos háborúban;
A crecyi síkon bízták reám,
Egy aggastyán remetétől való.

(Olvas.)

«Ha szárnyasoktól serged megremeg,
Ha a kő sorba áll s hadad' szakgatja,
Emlékezz rá, ki mondta ezt neked,
Mert eljövendett végzeted bal-napja;
De majd oly messzi jutsz még Angliába,
Mint ellened a frank földet ma járja.»

JÁNOS.

Úgy látom, jó szerencse szól belőle:
Mert képtelenség, hogy kő sorba álljon
És összetépje a hadat avagy hogy
Madárrajtól harczos nép megriadjon;
Úgy látszik hát, nem fogunk veszteni
S ha igaz ez, mégis végtére csak,

Mert úgy igéri, visszaűzzük őket
 S földüljük országuk', mint a miénk' ők ;
 Ily torlásért a veszteség se baj.
 De ez csak balga ábránd, játék, álom ;
 Egy bizonyos csak itt : a fiú veszve
 És rajt' legyünk : az atyja is kövesse.

(*Elmennek.*)

NEGYEDIK SZIN.

Ugyanott. Az angol tábor.

Edvárd herczeg, Audley és mások jönnek.

HERCZEG.

Audley, a halál karja fog körül,
 Nincs más vigasz, mint a halál, leróva
 Az édes élet keserű foglalóját
 Crecy síkján harcunk füst-fellegébe
 Fojtottuk a frank szúnyogok raját,
 Most sokaságuk millióra nőtt,
 A szép napnak tüzet homályba vonják,
 Hogy nem maradt remény, csak a sötétség,
 A mindentvégző éj vak ijedelme.

AUDLEY.

A gyorsaság, erő, a kész ügyesség,
 A hogy tették, csodás, jó herczegem.
 Előttünk áll a völgyben a király,
 Az ég, a föld mind a pártjára kelt,
 Dandára több a mi egész hadunknál.
 A fia, a kevély normandi herczeg,
 Jobbkéz felől a halmot ékiti
 Tündöklő pánczállal, hogy az egész domb,
 Mint ezüst koczka vagy mint lapda villog ;

Köröskörül a zászlók, lobogók,
Újfent leszúrt póznákról fölnt a légben
A széllel játsznak s ez csókolni vágyik
E pillangókat. És balkéz felől
Fülöp, a frank király kisebbik ága,
A más hegyet oly mezbe bújtatá,
Hogy megaranyzott dárdaszálai
Arany-erdőt mutatnak ; lomb a zászló
Es ős-formában négyelt czímerük
Pompás színükben a csodás gyümölcsök,
Mintha a Hesperidák kertje volna.
Mi meg a dombot nézi hát mögött
— Mert félhold-forma az s csak egy utat nyit —
Amottan a hátunkban állanak
A szörnyü kézijjászok, élükön
Vezérül jár a zord Chatillion.
Igy állunk : a völgynek nem futhatunk,
Ott a király, kétoldalt a hegyen
Két fia úrkodik hatalmasúl,
Míg hát megől reánk les biztosan
Chatillion zsoldjában a halál.

HERCZEG.

A halál neve szörnyűbb, mint hatalma
S hatalmát megnövelte számvetésed.
Markomba hány fővényszemet fogok
S mégis nem más, csak egy marok fővény ;
Egész világ is — mondhat'd egy erőnek —
Könnyen megfogható s elvethető ;
Ám a fővényt ha számolom szemenként,
A szám emlékemet zavarba hozza
S ezernyi millió lesz egy darabból,
A mely nem volt egy egységnél se több.
Ép így e sok szakasz, dandár, hadosztály,

Elöl meg hátul meg két kéz felől,
 Csak egy sereg. Vagy bár vennénk az embert,
 Kéz, láb, szív mozgat bár külön erőt mind,
 Csak egy erőnek szolgál mindmegannyi.
 S ez a sok, Audley, így mégis csak egy,
 A mit embererőnek mondhatunk.
 Mérföldekben számol, ki messze mén,
 Ha lépésekben tenné, vége volna ;
 Számatlan csöpp vagyon az áradatban,
 De egy esőnek mondod, úgyebár ?
 Hát egy Frankország van, egy frank király,
 Nincs több királyuk s ugyane királynak
 Csak egy királyi hadserege van.
 Nekünk is egy van, nincs itt félreértés,
 Egyforma ez s amaz, mert mind csak egy.

Hirmondó jön.

Mi az, hírnök ? szólj kurtán s érthetőn.

HÍRMONDÓ

A frank király, uram s parancsolóm,
 Köszönti ellenét, Wales herczegét.
 Ha magad mellé vész ezer urat,
 Főnembelit, lovagot, köznemest
 S ő velük együtt lábához borúlsz,
 Begöngyölíti véres zászlaját
 S éltetekért bánatpénzt elfogad ;
 Ha nem, e nap több angol vért iszik,
 Miként valaha ti britt földetek.
 Mi válaszod e kegyelem-szavára ?

HERCZEG.

Az ég Frankföld fölött, ott a kegyelem,
 Alázatos kérésem odafordúl ;
 De hogy szám olyan aljasul leheljen,

Hogy embertől kérjen kegyelmet, attól
Az Úr mentsen meg! Menj és mondd uradnak,
Aczél az én nyelvem, kegyelmemet
Ő kéri gyáva sisakjára majd;
Mondd, zászlóm oly piros, mint az övé,
Oly hős hadam és angol fegyverink!
Eredj s kihívásom' vágd a szemébe.

HÍRMONDÓ.

Megyek.

*(Hirmondó el.)**Másik hirmondó jön.*

HERCZEG.

Mi hírrel jössz te?

HÍRMONDÓ.

Uram s vezérem, a normandi herczeg,
Ki szánja vészkörnyezte ifjúságcd',
Velem küld néked oly szélgyors spanyol mént,
Mi jó futón csak ültél valaha,
E jó tanácscsal, futtasd messze, messze,
Másképen a halál esküdt fejedre.

HERCZEG.

Az állatot vidd vissza annak az
Allatnak! Gyáva lóra én nem ülök,
Azt a dögöt ma csak ő ülje meg,
Én a lovam' vérrel festem meg és
Aranynyal sarkantyúm', ha rajt' ütök.
Mondd a gúnyos ficzkónak s hordd magad'!

*(Hirmondó el.)**Másik hirmondó jön.*

HÍRMONDÓ.

Edvárd, Wales hercege, Fülöp, kisebb
 Fia a legkeresztényebb királynak,
 Látván, hogy életed végnapja megjött,
 Eltelve keresztényi szeretettel
 Ajánlja ezt az imádságos könyvet
 Kényes kezedbe s mert még hátra van
 Egy órad, buzgólkodj elmélkedésben
 És fegyverezd föl a nagy útra lelked'.
 Elmondtam küldetésem' s távoztam.

HERCZEG.

Fülöp kajdásza, az urad' köszöntöm,
 Minden jót, mit csak küld, elfogadom;
 De nem vélnéd, a gondatlan gyerek,
 Miattam aggódván, fordítva tesz?
 Talán ő nem tud könyv nélkül könyörgni;
 Nem hinném, hogy imát tud rögtönözni,
 Azért a szent könyvet vidd vissza csak,
 Balsorsban majd épüljön rajt' maga.
 Nem fogja tudni, mily bűnben leledzem,
 Se hogy minő ima használ nekem;
 Am ő még est előtt majd úgy imázik,
 Könyörgését hallgassa meg szívem.
 Mondd a kifent begyesnek ezt s eredj.

HÍRMONDÓ.

Megyek.

(*Hirmondó el.*)

HERCZEG.

Hogy megbizakodnak erőbe', számba'!
 Audley, ezüstös fűrtöd, az időnek
 Ez a tejfehér szárnyas hirdetője,

Legyen e súlyos órában tanítóm.
 Téged megszakgatott már száz veszély
 S a harcnak minden mestersége ércz
 Pennával van tisztos arczodra írva ;
 A vésznek régi házastársa vagy ;
 Engem, piruló szűzleányt, ma kért meg,
 Taníts válaszra e nehéz órában.

AUDLEY.

A halál oly közös, akár az élet.
 Kívánjuk ezt és kergetjük amazt.
 Mert életünk a kezdet percze óta
 Hajtóvadászat a halál után.
 Bimbók vagyunk, virágok, majd magok,
 Aztán lehúllunk ; mert akár a testet
 Az árnyék, a halált mi úgy követjük.
 Ha űzzük azt, mért félni tőle akkor ?
 S ha félünk tőle, mért vadászni rá ?
 Ha félünk, ellenünk javára szolgál
 S csak annál gyorsabban kezébe kap ;
 Ha nem félünk, akkor sincs mód reá,
 Éltünk határát mely megsemmisítse.
 Érett gyümölcs, túlrett, csak lehúll,
 A mint éltünknek sorsjátéka hozza.

HERCZEG.

Óh édes öreg emberem, szavad
 Ezerszeres pánczélt fűzött szívemre !
 Az életből minő bangót is alkotsz :
 Űzi, mitől fél ! s hogy megcsúfolád
 Kevély győzelmét a gyilkos halálnak !
 Hisz' minden élet, melyre nyila száll,
 — Szégyen diadalára ! — őt űzi.
 Nem adnék életért így egy garast sem,

Nem egy fillért megfutni a haláltól.
Hisz' az élet vadászat a halálra
S a halál új életre születés.
Ám üssön órám, hogyha Ő akarja !
Élet-halál nekem már egyre megy.

(*Elmennék.*)

ÖTÖDIK SZÍN.

Ugyanott. A franczia tábor.
János király és Károly jönnek.

JÁNOS.

Az égre hirtelen sötét borúlt,
A szél ijedten barlangjába bújt,
Levél se mozdúl, az erdő se zúg,
Madár se dall, még a vándor patak se
Mormol partjának megszokott köszöntést ;
Úgy mintha csodát várna ez a csend
S a mennybolttól, hogy jószelet mutasson.
Mitől van, Károly, ez a síri csend ?

KÁROLY.

Kitátott szájjal, kimeredt szemekkel
Bámúlnak emberink s azt várja mind,
Hogy a másik szóljon, de egy se szól ;
A néma félelem éjfélteremt
S alszik a nyelv, míg ébren a világ.

JÁNOS.

Imént a nap teljes pompába' még
Arany szekérben ült a föld fölött
S most nagy-hamar elrekkenté magát
S a föld, miként a sír, ásít alúl,

Sötét, halálos, néma és rideg.

(Hollókárogás hallik.)

De hallja! mily némitő vijjogás!

KÁROLY.

Itt jó Fülöp öcsém.

JÁNOS.

Egész kikelve.

Fülöp jön.

Arczod minő ijesztő hírt jelent?

FÜLÖP.

Ahol rohannak!

JÁNOS.

Ki? gyáva te! hazudsz, nem fut ki sem.

FÜLÖP.

Ahol rohannak!

JÁNOS.

Rázd föl megrémült bátorságodat
S mondd meg nyilván, honnét e félelem,
A mely kísértetkép arczodra írva:
Mi az?

FÜLÖP.

Undok hollók ahol rohannak!
Hadunk fölött kárognak és keringnek,
Most háromszögben, majd négyszögben aztán,
Ép' úgy, mint sergünk harczra készen áll;
Jövetelükkor szállt le a köd is,
A levegőeget mely eltakarja

S a délből természetlen éjt teremt
 A rettegő s földült világ fölött.
 Egy szó : vitézink fegyverik' ledobják
 S bálványképpé dermedten állanak,
 Halálsápadtan egymásra meredten.

JÁNOS.

(*Magában.*)

No lám, a jóslat az eszembe jut,
 De a félelmet elverem magamtól.

(*Fenn.*)

Menj vissza s hajló lelkük' bátorítsd meg ;
 Mondd, hogy a hollók fegyverink fölött
 — Ily pompás haddal szemben rongy csapat —
 Lakmára jött, a mit készít kezük,
 A testhalomra, a miket levágnak.
 Hiszen ha látunk haldokló lovat,
 Ki sem múlt még s sok éhes orvmadár
 Ott lesi, mikor száll párája el ;
 Ép' úgy e hollók szegény angolok
 Testére lesnek, kiket a halál
 Már megjelölt s hozzánk kiáltanak
 A lakomáért, mit levágni kell.
 Menj hát és bátorítsd föl harczosink',
 Fúvattass trombitát s vidd végbe szépen
 Mind rendiben e jámbor kis csalást.

(*Fülöp el.*)

Lárma kívül. Franczia kapitány jön a fogoly Salisburyvel.

KAPITÁNY.

Uram, e lovag, negyvened magával
 — Kik jórészt elhúlltak vagy elfutottak —
 Erővel át akart hadunkon menni,

Hogy a bekerített herczeghe' jusson.
Most rendelkezék felséged vele.

JÁNOS.

Eredj, vitéz s az első ágra kösd föl,
Gyalázzad meg a fát holttestivel ;
Mert úgy vélem, frank fának szégyen az,
Ha angol latroknak szolgál bitóul.

SALISBURY.

Normandi herczeg úr, nekem kegyelmed
Szabadjárást adott országán által.

KÁROLY.

Mit Villiers szerzett neked, úgy-é ?

SALISBURY.

Ő adta.

KÁROLY.

S jogot is ad rá, szabadon mehetsz.

JÁNOS.

Szabadon, hogyne, a bitóra függni,
Akadály és tartóztatás ne'kül.
Vigyétek el !

KÁROLY.

Remélem, felséged nem fogja csak
Pecsétem s kardom ékét meggyalázni.
Im ő soh'sem sértett nevem' mutatja,
Mit herczegi kezem jegyzett alá
S inkább ne is legyen királyfi se,
Minthogy megszegjem herczegi szavam'.
Azért kérem, bocsássa át békében.

JÁNOS.

Neked s szavadnak én parancsolok ;
 Mit ígérhetsz, mit én nem törhetek meg ?
 S mi rútább engedetlenség, irántad
 Való vagy a tiéd atyád iránt ?
 Szavad s másé annyit tesz, a mennyit tud ;
 Az olyan ember még nem szószegő,
 Ki áll szavának, meddig képes, addig.
 A hitszegés a lélekben lakik,
 S hitet ha törsz kelletlen-kénytelen,
 Úgy hitszegéssel nem vádol ki sem.
 Menj, kösd föl őt. — Bennem pihen hatalmad
 Én kényszerítlek rá, te mentve vagy.

KÁROLY.

Mit, hát a szavam nem bajnok szava ?
 Jó éjt, kard, vívjon, kinek kedve van !
 Hát tán övem' se adhatnám oda,
 Hahogy a gyámom nem vigyáz reám
 S megmondja, hogy jogom van-e od'adni ?
 Lelkemre, adta volna walesi Edvárd
 Szavát s nemes kézírását, hogy atyja
 Országán átmegy minden frank lovag ;
 A nagy király, hős sarja kedveért
 Nemcsak szabad-levelet adna nékik,
 De nagylelkűn meghívná asztalához.

JÁNOS.

Példákkal töltöd az időt ? Legyen, no.
 Felelj, angol, miféle rangba' vagy ?

SALISBURY.

Gróf Angliában, noha itt fogoly ;
 A ki ismer, Salisburynek nevez.

JANOS.

Nos hát, Salisbury, mondd, hová igyekszel?

SALISBURY.

Az én Edvárd királyomhoz, Calaisba.

JÁNOS.

Calaisba, Salisbury? Lódúlj Calaisba
S mondd a királynak, készítsen dicső sirt
Fekete Edvárdnak, királyfijának.
S ha majd innen nyugatra elhaladtál,
Úgy két mérföldnyire áll egy magas hegy,
A csúcsa égbe vész, kevély fejét
Az ég azúr keblére hajtja fönn;
Ha lábad fölhängött a csúcsra, akkor
Nézz vissza a szerény kis völgybe le
— Minap szerény, de ma fegyverrel ékes —
S ott látod Wales szánandó herczegét,
Hogy zárja ércz gyűrű köröskörül.
Ha láttad, csak nyargalj Calaisba s monddsa:
A herceg nem húllt el, agyon van nyomva;
Mondd a királynak, rosszabb is lesz ám,
Előbb üdvözlöm, mintsem várna rám.
Menj, rajta! Ellenink egyet se lőnek,
Agyúink füstjibe fojtjuk be őket!

(Elmennek.)

HATODIK SZIN.

Ugyanott. A csatamező egy része. Riadó, csatazaj, összecsapás.
Edvárd herczeg és Artois jönnek.

ARTOIS.

Hogy van fenség? nem érte csak lövés?

HERCZEG.

Nem, Artois, csak por meg füst fulaszt,
Kiállottam hát föllelekezni.

ARTOIS

Hát friss levegőt s vissza! a riadt frank
Egész bódúlt még a varjú-rohamtól;
Csak tegzünk volna még nyíllal tele,
Hát látna fenség győzelmes napot.
Nyílvesszőt még, uram; az kék nekünk.

HERCZEG.

Bátorság, Artois! nem kell tollas nyíl,
Mikor tollas madársereg segít.
Miért a harc, az izzadás, rivallás,
Ha varjak gúnyja ellenünk' megűzi?
Jó Artois, földön hever a fegyver:
Tüzes kova; rendeld íjjászainknak,
Dobják el cifra tisztafa-ívük'
S neki a kővel! Rajta, hamarabb!
Szívem jósolja, hogy miénk a nap.

*(Elmennek.)**Riadó, egyes viadalok.**János király jön.*

JÁNOS.

Sokaságunk magától fölbomolt,
Szétzüllött, megriadt; gyors félelem
Egész hadunknak hideg borzadályt sug
S minden csekély hátrány egész erővel
Keveri megrémült lelkük' futásba.
Magam, kinek a lelke oly acél, mint
Övék ólom — visszhangozik fülemben

A jóslat, mikor a hazai kő
Angol kezekben lázad ellenünk —
Magam is elbámúlok s rettegek.

Károly jön.

KÁROLY.

Atyám, fuss! franczia öl francziát;
Ki még megáll, a futót kergeti.
Csupán rút rettegést pörög dobunk,
Gyalázatot s futást fű trombitánk,
A félelemnek lelke, mely csak a
Haláltól fél, magát riasztja meg.

Fülöp jön.

FÜLÖP.

Tépjétek ki szemetek', hogy ne lásson!
Egy kar száz kart ver és egy árva Dávid
Kővel lever hús büszke Góliátot;
Hús pőre éhenkórász kis kövekkel
Egész pompás hadserget visszaver,
Főlpánczélozva, harczra fölszerelten!

JÁNOS.

Mordieu! megölnék hajító kövekkel;
Negyvenezer derék lándzsásomat
Agyonkövezte negyen vézna rab ma

KÁROLY.

Ne volnék honfitársuk csak nekik!
Mert csúfságot hozott e nap a frankra,
Egész világ minket gúnyol s gyaláz majd.

JÁNOS.

És nincs reménység semmi sem?

FÜLÖP.

Csak a halál, e szégyent eltemetni.

JÁNOS.

Jertek velem rá újra! a huszadrész,
 Mi él hadunkból, még elég reá,
 Hogy a maroknyi rossz ellent leverje.

KÁROLY.

Hát rajta el! ha nem bosszús az ég ránk,
 A nap miénk lehet még.

JÁNOS.

Rajta, rajta!

*(Elmennek.)**Riadó, csatazaj. Audley jön sebesülten és két esquire, megmentői.*

ELSŐ ESQUIRE.

Hogy van, mylord?

AUDLEY.

A hogy lehet az ember,
 Ki ilyen véres lakomába' volt.

MÁSODIK ESQUIRE.

Mylord, remélem, a seb nem halálos.

AUDLEY.

Sebaj, ha az; készen van számadásom
 S legrosszabb vége egy ember halála.
 Vigyetek Edvárd herczeghez, barátim,
 Hogy így pompázva vérem bíborában
 Odamehessek őt köszönteni;

Mosolygva hadd mutassak sebeimre,
Hogy Audley aratását végbevitte.

(Elmennek.)

Újabb riadó és hátráló kívül.

HETEDIK SZIN.

Ugyanott. Az angol tábor.

Harsonák. Edvárd herczeg jön diadalmasan, foglyúl vezetve
János királyt és Károly fiát, tisztek, katonák kibontott
zászlókkal.

HERCZEG.

Frankföldi János, egykor János, frank király,
Véres lobogód fogságomba' van ;
S kegyelmed is, kevély normandi Károly,
Ki még imént lovat küldött futásra,
Itt álltok, mint kegyelmem tárgyai.
Pihá, urak ! csúfság, hogy angol tacsókók,
Kik még szakállas kort se értek el,
Hogy itten im, királyságtok szívében
— Hűsz ellen egy — így tönkreverjenek !

JÁNOS.

Szerencséd vert le és nem az erőd.

HERCZEG.

Bizonyság, hogy jogot segít az ég.

Artois jön Fülöppel.

Lám, lám, itt hozza Artois, a ki
Lelkemre imént oly gondot viselt !
Üdv Artoisnak — üdv Fülöpnek is !
Ki imádkozzék most kettőnk közül ?
Kegyelmeden a közmondás betelt :

Csak nyugtával dicsérjed a napot.

Audley jön, a két esquiretől vezetve.

De ha! minő szörnyű csapás jön itt!
Haj, hány ezer harczos frank kelle rá,
Hogy e haláljegyet Audleyre írja?
Óh szólj, ki a halált mosolygva nézed
S olyan vígan tekintsz a sír felé,
Mintha szerelmes volnál a halálba,
Mely éhes kard csúfolta így meg arczod'
És tépi le keblemről hű barátom'?

AUDLEY.

Óh herczeg, úgy szól édes panaszod,
Mint haldoklónak a halálharang.

HERCZEG.

Jó Audley, ha nyelvem holtodra csendül,
Sírod karom legyen! Mondd, mit tegyek
Te éltedért vagy vesztet' hogy toroljam?
Innál fogoly királyok vériből?
Ha irod volna ez, nosza, parancsold
Királyok vérét és én rád köszöntöm!
Ha tisztesség segít meg a haláltól,
Legyen e nap nemhervadó babérja
Csak a magadé, Audley, óh csak élj!

AUDLEY.

Győzelmes herczeg, ez te vagy! tiéd
Cæsar hire, hogy a király rabod lett.
Csak addig állíthatnám a halált meg,
Mig láttam én uram', király apádat,
Testem várát úgy adnám által aztán,
Miként szükös adót, de kész örömmel,
Az éjnek, pornak s a férgek fogának.

HERCZEG.

Éledj, vitézem ! büszkébb a te lelked,
Hogy sem várát ily kis résért földadja.
Hogyan, egy frank kard gyöngye vassa tán
Földi férjétől elválasztaná ?
Éledj föl s Angliában majd adok
Háromezzer márkát évente néked.

AUDLEY.

Elfogadom, adósságom' fizetni :
E két squire mentett meg a francziától,
Vigan kockára vetvén életük' ;
Mit nékem adnál, az én nekik adnám.
És ha szeretsz, egyezz meg, herczegem,
Számukra végrendeletem legyen.

HERCZEG.

Hős Audley, élj s az ajándékomat
Megkettőzőm, neked s e két nemesnek ;
Lesz, mint akartad, élve-halva bár,
Nekik s övéiknek joguk fenáll.
És most barátomnak készítsetek
Egy könnyű kólyát ; aztán útra büszkén,
Győzelmes léptekkel Calais felé,
Király apámnak ott hogy nyujtanám át
Kardom adóját, a frankok királyát.

(Elmennek.)

ÖTÖDIK FELVONÁS.

ELSŐ SZÍN.

Picardia. Az angol tábor Calais előtt.
Edvárd király, Philippa királyné, Derby, tisztek, katonák jönnek.

EDVÁRD.

Elég, Philippa, légy nyugodt, királyném ;
Ha Copland vétségét nem menti ki,
Haragot lát mi arcunkon fölírva.
Most e kevély, nyakas városcho' lássunk.
Tovább nem várok, rajta, harczosok !
Hamis halasztásuk tovább nem ámit,
A kard beszéljen, a zsákmány tiétek.

*Harsonák riadót fújnak. A városból hat polgár jön, egy ingben,
mezítláb, kötéllel a nyakuk körül.*

POLGÁROK.

Edvárd király, kegyelem, jó urunk !

EDVÁRD.

Gőgös rongynép ! most már fegyverszünet kell ?
Fülem' bezárom, hasztalan kiálttok.
A dob szól !

(Riadó.)

És ki kard !

ELSŐ POLGÁR.

Nagy fejdelem,
Kiméld a várost s hallgass meg, király úr !

Emlékezzék, felség, ígéretére ;
A két napi halasztás még le nem telt
S mi itt állunk, lám, önként, készen a
Kinos halálra vagy más büntetésre,
Csakhogy a reszkető község megéljen.

EDVÁRD.

Igéretem? no jó, sokat ígértem.
De úgy kívántam, legelőkelőbb,
Legtisztessbb polgárok hódoljanak ;
Ti meg talántán szolgák is lehettek
Avagy akár gyilkos kalózok is,
Kiket a törvény is halálra szánt,
Ha szigorúságunk meghalna is ;
Nem, nem, mirajtunk túl nem jártok így.

MÁSODIK POLGÁR.

A nap, uram, mely már nyugatra száll le
S így lát minket, lesújtva a nyomortól,
Keleten még a hajnal bíborában
Úgy üdvözölt, a mint ismertek minket.
Ha nem való, hát érjen kárhozat.

EDVÁRD.

Legyen, egyességünk akkor megáll,
A várost békén vesszük birtokunkba,
Hanem ti irgalmat ne várjatok ;
De, mint királyi törvény ad jogot rá,
Körülhurczolnak a sánczok körül
És aztán pallos éle négybe vág :
Ez az ítélet. Harczosok, tegyétek !

KIRÁLYNÉ.

Óh légy kegyelmesebb a hódolókhöz !
Dicsőséges dolog békét aratni

S király az Úrhoz akkor leghasonlóbb,
 A mikor éltet s szabadságot oszt.
 S ha te király akarsz itt lenni, hagyd
 A népet élni, hogy hívhasson annak ;
 Mit kard kiirt, a mit tűz elemészt,
 Az a miénknek már nem mondható.

EDVÁRD.

Bár azt mutatja a tapasztalás,
 Nyugodt békének úgy örülhetünk csak,
 Ha minden visszaélés megtorolva ;
 De hogy ismerjenek meg, úgy tudunk
 Indulatinknak parancsolni, mint
 Mást kardcsapással meghódítani,
 Úgy lesz, Philippa, kérésedre hajlok :
 Hát éljenek kegyelmem fényiben.
 Zsarnokság, tennmagadban irtalak ki.

POLGÁROK.

Üdv ő felségének ! sokáig éljen !

EDVÁRD.

Eredjetez hát várostokba vissza
 S ha jóságunk megnyert, tanítsátok meg,
 Tiszteljék Edvárdot, királyukat.

(A polgárok el.)

Csak tudnám, dolgunk mindenütt hogy áll ;
 A míg a zordon tél dermesztene,
 Szállásra vinném addig sergemet.
 Ki jó emitt ?

Copland és Dávid király jönnek.

DERBY.

Copland, nagyuram s Dávid skót király.

EDVÁRD.

A hetyke felföldi kurta-nemes tán,
Ki foglyát a királynénak nem adta ?

COPLAND.

Felföldi kurta-nemes, az vagyok,
Hanem hogy hetyke, nem hinném, királyom.

EDVÁRD.

Mi tett hát akkor oly átalkodottá,
Hogy ellentmondj királyi hitvesünknek ?

COPLAND.

Nem engedetlenség, nagy jó uram,
Csak érdemem és köz fegyver-jogom :
Párbajban a királyt magam verém le
S mint harczos, egy betűt se engedék
Elsőbbségemből, a mit elnyerék.
S most Copland, felséged parancsszavára
Alázatos szívvel Frankföld felé
Fordítja győzelmének vitorláját.
Rakodmányom vámját fogadd, uram,
Dolgos kezemnek gazdag adaját ;
At is lett volna adva rég' bizonynyal,
Ha magasságod akkor itt időz.

KIRÁLYNÉ.

De, Copland, gúnyolád urad parancsát,
Nevében szóltunk és te megvetéd.

COPLAND.

A nevét tisztelem, magát még jobban,

Alázatos csendben hallom nevét,
Személyének meghajtom térdem' is.

EDVÁRD.

Ne haragudj reá, Philippa, kérlek !
Ez ember tetszik s tetszik a beszéde ;
Dicső tettel ki is próbálkoznék meg,
Hogy a dicsőségről lemondjon aztán ?
Minden folyó a tengerárba fut,
Copland hűsége is királyához tér.
Térdelj le s kelj föl, mint Edvárd lovagja
S hogy rangodat viseld, te és tiéd
Ötezer márkát kaptok minden évben.

Salisbury jön.

Üdvöz, Salisbury lord ! mi hír Bretagneban ?

SALISBURY.

Ez, nagyuram : az ország a miénk,
Montforti Jean, a tartomány ura,
E diadémot küldi jó uramnak,
Pecsételvén hűség és tisztelettel.

EDVÁRD.

Vitézlő gróf, köszönetünket érte !
Használd kegyünk', adósaid vagyunk.

SALISBURY.

De haj, uram, a mily jó volt e hír,
Olyan szörnyűvé válik a szavam,
Bús dolgokról kell énekelni dalt.

EDVÁRD.

Haj, odalett Poitiersnél hadunk ?
Vagy a fiam' szorongatják keményen ?

SALISBURY.

Úgy volt, uram; midőn szegény magam
Meg még negyven más hűséges lovag,
A dauphin-megpecsételt' útlevéllal
Útban valánk, veszélyben láttuk őt
S ahajt reánk út egy lándzsás csapat
És foglyúl hurczol a király elé;
Az meg, fölfújva és bosszúban égve,
Parancsot ad, hogy vágják a fejünk' le;
S meg is történt voln', ámde a királyfi,
Nemesebb, mint a mérges fejdelem,
A' nyomban megszerzé szabadulásunk'.
Már mennénk s szól az: 'Üdvözlöm királytok',
Készítsen a fiának temetést,
Kardunk ma metszi élte fonalát el
S előbb, mint hinné, nála is leszünk
S adott bántalmiért leszámolunk.'
Igy szólt s mentünk, nem merre szólni sem rá;
Szívünk elhült s szemünk megdermedett.
Csak mentünk, mentünk s értünk egy hegyig,
A honnan — bünk előbb is már nyomott —
Hogy szemmel láttuk, mint van a dolog,
Nehezebb lett háromszor bánatunk;
Mert, óh nagyuram! ott nyilván beláttuk,
A két sereg a völgyben lennt hogy áll.
A francia sáncz kör-formába' volt
És minden torlaszának homloka
Megrakva sűrűn súlyos ércz löveggel;
Emitt áll egy dandár ezer lovasból,
Amott négyszögben kétszer annyi dárdás,
Ijjászok ott halálhozó nyilakkal
És a középén, mint egy semmi petty
A nagy látóhatár ívén avagy

Miként a habtajték a tengeráron
 Vagy a mogyorócserje fenyves erdőn —
 Vagy a karóhoz lánczolt medve, úgy állt
 Hős Edvárd, némán várva, hogy mikor
 Kapnak húsába majd a frank ebek.
 S akkor megkondul a halálharang,
 Az ágyú szól s reszkettető dörejje
 Megrázta a hegyet, a melyen álltunk ;
 Kürtharsogással tölt a levegő,
 A csata összebomlott és mi többé
 Barátot s ellent föl nem ismerénk,
 — Sötéten úgy gomolygott össze minden —
 S sóhajtva fordítánk könnyes szemünk' el,
 Feketén, mint a füst-fölverte por.
 És félek, hogy rosszkor meséltem ezt el,
 E mélységes gyászt, Edvárd mint esett el.

KIRÁLYNÉ.

Jaj nékem ! ez az üdvözlégy Frankhonban ?
 Ez a vigasztalás, a mit reméltem,
 Hogy itt találkozom kedves fiammal ?
 Édes Ned, az ár nyelte voln' anyád' el,
 Mig ily halálos fájdalom nem érte !

EDVÁRD.

Philippa, csendesülj, könny nem segít,
 Nem hívja vissza, hogyha oda már ;
 Vigasztalódj, mint én, édes királyném,
 Szörnyű és hallatlan bosszút remélve !
 Azt mondja, hogy készítsek temetést ?
 Meg is lesz : Frankhon minden nagyjai
 Lesznek majd gyászosi s vért sirnak addig,
 A mig kiszárad minden csepp erük,
 A ravatal pilléri csontjaik

S a szemfedő várossuk hamva lesz,
Halálharang a haldoklók nyögése
S halotti fáklyaúl a sir körül
Százötven várukat fölgyújtatom !
Igy gyászoljuk vitéz fiunk halálát.

Harsonák kívül. Hírmondó jön.

HÍRMONDÓ.

Örvendj, nagyuram, ülj trónodra föl !
Wales rettegett és bátor hercege,
A véres Marsnak nagy fegyvernőke,
Frankok félelme, hona büszkesége,
Lovagol be diadalmas menetben,
Mint római vezér és kengyelénél
Gyalog megyen a frank király s fia
Foglyúl ; koronájuk a hős kezébe',
Kettős királynak úgy kiált ki véle.

EDVÁRD.

Vigan, Philippa, töröld meg szemed',
Riadj, kürt, Plantagenet üdvözetére !

*Erős harsonák. A herczeg, Audley, Artois jönnek János királylyal
és Fülöppel.*

Mint ki soká volt veszve s megkerült,
Atyai szívem úgy örül fiamnak,
Kiért imént lelkem úgy reszketett !

(A herczeg elé siet s magához öleli.)

KIRÁLYNÉ.

Az én örömet ez mondja el,

(Megcsókolja fiát.)

Szavam' vevé szívem fölindulása.

HERCZEG.

Kegyes atyám, im itten az ajándék,

(Atnyújtja János koronáját.)

Győzelmi koszorúnk, harczunk jutalma,

Melyért a vészbe vittük életünk',

A mai nap előtt oly drága jószág ;

Fogadja felséged saját jogába

S együtt vele im itt adom kezére

Csatánk dús prédáját, a foglyokat.

EDVÁRD.

Frank János, látom, szótartó kegyelmed :

Igérte, hogy előbb itt lesz minálunk,

Mintsem gondolnánk s úgy történt valóban.

De hogyha mindjárt ezzel kezdte volna,

Hány város állna még bántatlanul,

A melyek kőhalomban lennt hevernek !

Mi sokaság örülne életének,

A kik idő előtt a sírba dőltek !

JÁNOS.

Hagyd, Edvárd, azt, mi visszahozhatatlan ;

Inkább mondd meg, mi váltságot kívánsz ?

EDVÁRD.

Váltságod', János, majd otthon tudod meg,

Előbb hajóra szállsz s jössz Angliába,

Szethézni, mi időtöltést kínál ;

S az tán nem lesz oly rossz, mint a miénk,

A mióta Frankhonba érkezénk.

JÁNOS.

Gyülölt ember ! volt jóslatom felőle,

Csakhogy fonákul értettem belőle.

HERCZEG.

És most, atyám, Edvárd imája ez :
Te,

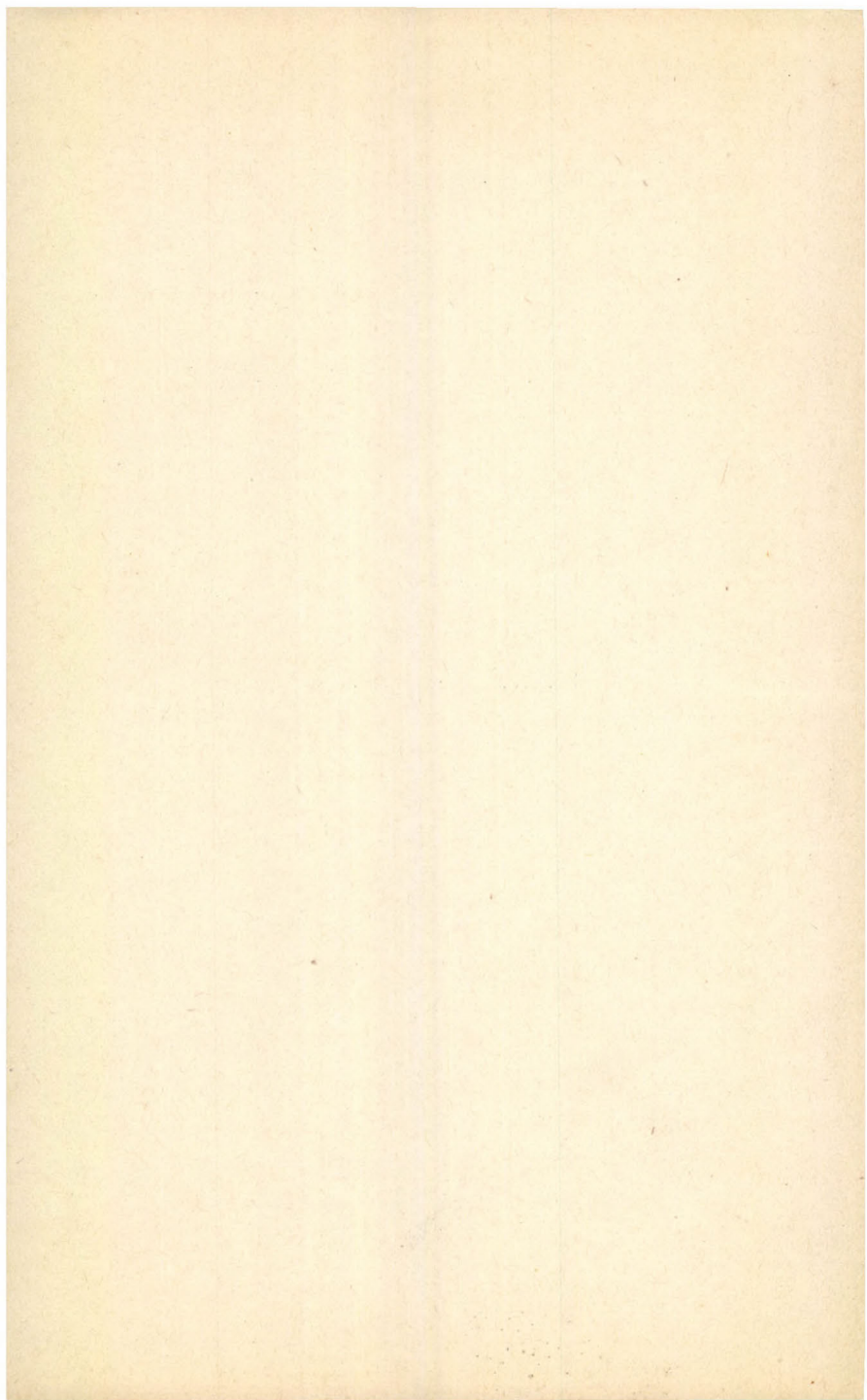
(*Letérdel.*)

kinek kegye legbiztosbb paizs,
Kinek engem tetszett választanod
Hatalmadnak fenyítő eszközéül,
Add a kegyet, hogy sok királyi herczeg,
Mind a kiket e kis sziget nevelt,
Sok ily diadalért ily hírt arasson !
Mi engem illet, sok véres sebem',
Álmatlan éjeim' a harczmezőn,
Gyakorta vívott sok kemény csatám',
A rám dobált sok bőszen fenyegetést,
A hőséget, fagyot s mindannyi rosszat,
Mind' újra túrném kétszer húszszor is ;
Hogy a jövődő kor olvasva majd,
Hogyan megfáradt gyöngye ifjúságom,
Fölgyúljon tőle elhatározásra
S ha tán meg' újra a frankok hada,
Spanyol, török vagy bármi nemzetek,
Ingerlik Anglia jogos haragját,
Csúfos futással az árát megadják !

EDVÁRD.

Most, angol lordok, békét hirdetünk,
Leengedjük kifáradt fegyverünket :
Hüvelybe kard, elbágyadt test üdüljön,
Zsákmánytok' élvezzétek ; két nap aztán
S e kikötő-város hátunk mögött
S Isten segítségével Angliába !
Hol boldog óra vár három királyt
Meg egy királyasszonyt meg két királyfit.

(*Harsonák. Mind el.*)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA